

Római Szent Kelemen levele a korintusiakhoz (fordította Ladocsi Gáspár)

Római Szent Kelemen Korintusiakhoz írt levele az első keresztény évszázadnak talán legjobban megbecsült szövegelemleke. Szerzőjének hitelessége ellen komolyabb érvek sohasem merültek fel, levelét a közel tizenkilenc évszázad alatt sohasem kellett a feledés határaitól visszahozni, tekintélyét keletkezésétől fogva töretlenül őrizi. Az első századokban a sugalmazott könyvek között tartották számon, Hermasz Pásztorával egyetemben a kánoni könyvek közé sorolták. Néhány évszázaddal később kánoni tekintélyét elveszítette ugyan, de sohasem utasították az apokrifek, a „vadhajtások” közé. A korakeresztény iratok között tekintélyénél és tartalmánál fogva is talán a leginkább kiaknázott szövegelemleke: a legkorábbi nemzedékek Krisztushitéről, imádságairól, a szent iratok használatáról, az egyház berendezkedéséről, megpróbáltatásairól és problémáiról olyan részleteket őrizett meg, amelyekre mindenkor hivatkoztak és hivatkoznak.

A levél megírására a korintusi egyházban támadt egyenetlenségek szolgáltattak okot, melyek úgy látszik a kikötőváros egyházára Pál apostol alapítása óta jellemzőek voltak (vö.: I. Kor. 5-6). Az egyház számára olyan nagyon óhajtott rend és béke helyreállítása érdekében szinte kifogyhatatlanul nyúl vissza a szent iratokhoz, így levele megannyi helyen az idézetek és utalások gondosan elrendezett egybeszerkesztése. Szentírási idézetei több szempontból figyelmet érdemelnek: egyrészt azért, mert a szent iratok idézésében inkább követi a korabeli héber Írás számunkra már ismeretlen változatát, mint a Hetvenes fordítás szövegformáit; a szent iratok kánonját illetően ugyancsak a korabeli helyzetet tükrözi levele, mivel sugalmazottként említi később már apokrifek közé sorolt írásokat is (vö.: I. Clem. 23,3-4). A szentírási idézetek alkalmazásában pedig híven tükrözi a korakeresztény írók „módszerét”, a tipológiát, vagyis az ószövetségi könyvekben Krisztus művének előképeit látja. Ami különösképpen értékes teszi számunkra, hogy elsősorban az egyház életét, ennek nehézségeit akarja megmutatni az ószövetségi események képében. Ő az első keresztény író, aki az egyházak előljáróit a jeruzsálemi papságra vezeti vissza, a püspöki hivatal előképét pedig a mózesi rendelkezésekben (vö.: I. Clem. 43,2) látja. Az egész levélen végighúzódik az ó- és újszövetség összekapcsolódásának hangsúlyozása, a közöttük levő töretlen folytonosság bemutatása.

Római Szent Kelemennek mindössze ezt az egy hiteles írását ismerjük, bár neve alatt több irat is ránk maradt, de ezeket már Caesareai Euszebiosz is hamisítványoknak tartotta. Nevével jelölték meg az ún. II. Korintusi levelet, amelyet ha nem is tulajdoníthatunk Kelemennek, benne egy korabeli homíliát láthatunk, így ezt a levelet is az apostoli atyák írásai között tartjuk számon. Későbbi keletkezésű mára két szüzességről szóló levél, vagy a neki tulajdonított húsz homília, amely Péter apostol beszédeit foglalja össze, de ezek inkább zsidó-gnósztikus fejtegetések keretében szolgálnak; övének mondják még a Felismerések (Recognitiones) tíz könyvét, amely Kelemen családjának sorsát akarta elbeszélni, benne inkább egy korai keresztény regényt ismerhetünk meg. Ezen két utóbbi műből, a Homíliákból és a Felismerésekből fennmaradt még négy összefoglalás (Epiromé), kettő görög, kettő pedig arab nyelven.

Levele, az egyetlen, amelyet hitelesnek ismerünk, még egy utalásban sem említi szerzőjét, tartalmából vett igazolásokat hiába is keresünk, de a hagyomány ezt mindig is az övének tudta. A korintusiakhoz írt levél meglétéről és Kelemen személyéről elsőként

Dionüsziosz, Korintus püspöke⁵⁷ tesz említést. Szerzőjéről és magáról a levélről a keresztény hagyomány és az egyháztörténelem írói Ireneusz óta szinte kivétel nélkül megemlékeznek; a Kelemen-levél szövegét pedig pár fejezet híján, az alexandriai kódex őrizte meg. Teljes szövegét egy 1056-ból való jeruzsálemi kódex tartalmazza, de latin, szír, kopt töredékek éppúgy maradtak belőle.

Római Szent Kelemen Korintusiakhoz írt levelének fordításához a Didakhé bevezetőjében említett Bihlmeyer-féle szövegkiadást vettük alapul.

Római Szent Kelemen levele a korintusiakhoz

Isten egyháza, mely Rómában tartózkodik, Isten egyházának, amely Korintusban időzik, az Urunk Jézus Krisztus által az Isten akaratából megszentelt választottaknak. Kegyelem néktek, és a Mindenható Istennek Jézus Krisztus által ajándékozott békéje töltsön el benneteket!⁵⁸

I. A bennünket érő, és egymást követő váratlanul jött nehézségek és zavarok miatt⁵⁹, testvéreim, csak megkésve fordíthatuk figyelmünket mindazokra a dolgokra, melyeknek rendezése, szeretteim, olyan kívánatos számotokra, arra az istentelen és hozzátok méltatlan lázadásra gondolunk, ami Isten választottjai számára idegen, és tőlük távol áll, de miatta jutott néhány vakmerő és elszánt egyén arra az esztelenségre, hogy a ti tiszteletet érdemlő, nemes, és minden ember előtt megbecsülésben álló neveteket olyan rettenetesen káromolja. 2. Mert ki lenne az, aki megfordult már köztetek, és ne győződött volna meg erényekben bővelkedő és erős hitetekről? Ki lenne az, aki ne csodálta volna megfontolt és józan istenfélelmeteket Krisztusban? Ki ne beszélte volna el vendégszeretetek kifogástalan megnyilvánulásait?⁶⁰ Ki ne magasztalta volna tökéletes és biztonságot nyújtó tudásotokat? 3. Mindent személyválogatás nélkül tettetek, az Isten törvényei szerint jártatok, alávetettétek magatokat előljáróitoknak, a köteles tiszteletet megadtátok a közöttetek élő presbitereknek, az ifjakat az éltszentség és a mértéktartás megismerése felé fordítottátok, az asszonyoknak pedig meghagyátok, hogy mindent tiszta, szent és szeplőtelen lelkiismerettel tegyenek, szeressék férjeiket, ahogyan ez kötelességük is, megtanították őket, hogy az engedelmesség szabályát követve, otthonukat szentül, rendben tartsák, és mindenben a tisztességnek megfelelően járjanak el.⁶¹

II. Mindannyian alázatos lelkületűek voltatok, semmiben sem felfuvalkodottak; inkább ti voltatok másoknak alávetettjei, mintsem magatoknak vetettetek volna alá másokat, szívesebben adtatok a másoknak, mintsem attól valamit elfogadtatok volna⁶², elégedettek voltatok azzal, amit Krisztus adott nektek útravalóul, szavaira kitartóan ügyeltetek,

⁵⁷ Eusebius: *Historia Eccl.* IV, 23, 11.

⁵⁸ Az 1. Kelemen-levél felirata szerint az egyház „paroikusza”, „zarándok”, „számkivetett”. Számos újszövetségi irat él ezzel a gondolattal, amely ugyanakkor kifejezi a meggyőződést: a keresztények hazája a mennyben van. Vö. 1 Pét 1,1 és 17; 2,11 Ef 2,19; Zsid 11,9; Fil 2,20). Ugyanez a kifejezés a zsidó diaszpórák levelezésére is jellemző. A „választott szentek” kifejezés szokványos már az újszövetségi iratokban (vö. 1Kor 1,2; Róm 1,6; 1Kor 1,24; Róm 8,28; Mt 22,14; Júd 31).

⁵⁹ „váratlanul jött nehézségek” szavak emlékeztetnek Suetonius (Domitianus 11) kifejezéseire „inopinata saevitia”.

⁶⁰ A vendégszeretet (vö. Xenophon, *Memorabilia* VI,1,3) az olyan forgalmas városban, mint Korintus, fontos erény volt.

⁶¹ „ahogyan ez kötelességük” – a szerző a sztoikus etikából származó „kathékontósz” szót használja. A szakasz az ún. „Haus- und Gemeindetafel” gondolati elemeit tartalmazza, vö. 1Tim 5,17; Tit 2,4 kk; Ef 5,22; Kol 3,13; 1Tim 2,9 kk; 3,11 1Pét 3,1-4.

⁶² „szívesebben adtatok” vö. ApCsel 20,35; Didakhé IV,5; vö. Seneca Ep 81,17) az ilyen szólások általánosak voltak.

bensőtöket átjárta, szenvedései pedig szemeitek előtt voltak. 2. Ilyenképpen mélységes és gazdagító békesség adatott néktek, kimeríthetetlen vágy élt mindegyitekben a jótettek, telve voltatok Szentlélekkel, mely mindegyitekre kiáradt.⁶³ 3. Megvolt bennetek a szent elszántság, jóakarásban, istenfélelemmel eltelve tártátok ki karjaitokat a mindenható Istenhez, könyörögtetek irgalmáért, ha valamit akaratlanul is vétettetek. 4. Éjjel és nappal törekedtetek segítségére lenni minden testvérnek⁶⁴, hogy választottjainak száma az irgalmasság és a megértő szeretet folytán az üdvösségre jusson. 5. Őszinték és egyszerűek voltatok, nem emlékeztetek a másiktól kapott sérelmekre. 6. Mindenfajta lázadás és mindenféle szakadás utálatos volt előttetek, szomorúsággal töltött el benneteket mások bukdácsolása, szükségleteiket pedig úgy tekintettétek, mintha csak az a tiétek lenne. 7. Jócselekedeteitek miatt sohasem bántódtatok, készségesek voltatok a jóra (vö.: Tit 3,1). 8. Erényekben bővelkedve, Istennek tetsző élettel ékeskedtetek, mindenben az ő félelmének megfelelően jártatok el; az Úr parancsolatai és rendelkezései szívetek tábláira voltak felírva.⁶⁵

III. Mindenben tisztelet és bővelkedés adatott meg nektek, de beteljesedett rajtatok az Írás szava: „Evelt, ivott, eltelt, és meghízott, szeretett, de azután visszarúgott” (vö.: MTörv 32,15). 2. Ebből származik a lázongás, az irigykedés, a viszály és a lázadás, az üldözések és a rombolások, a háborúság és a fogság. 3. Ezért támadt a tiszteletet meg nem érdemlő arra, aki azt kiérdemelte, a dicstelenség azokra, akik dicséretet érdemelnek, az esztelenek a megfontoltakra, a fiatalok az idősekre.⁶⁶ 4. Ezért távozott el tőletek az igazságosság és a béke, és mindenki, aki csak elhagyta az istenfélelmet, hitében vak módjára tapogatózik, nem az Isten parancsolatai és törvényei szerint jár, nem Krisztushoz méltó életet él, hanem mindegyik szíve gonoszságának vágyait követi, visszatér az istentelen és igazságtalan lázongásba, amely által a halál jött erre a világra.⁶⁷

IV. Meg van írva ugyanis: „Napok multával történt, hogy Káin a föld terméséből áldozatot mutatott be az Istennek, és Ábel is bemutatta áldozatát, de ő bárányainak zsengeiből és azok hájából. 2. Letekintett Isten Ábelre és áldozatára, de Káinhoz és annak áldozati adományaihoz már nem fordult oda. 3. Káin igen elszomorodott, és az arca beesett. 4. Akkor az Isten így szólt Káinhoz: – Miért lettél szomorú, miért esett be arcod? Ha áldozatodat helyesen mutatod be, de ha nem helyesen osztod fel azt, nemde, vétkezel?”⁶⁸ 5. Legyél nyugodt, visszaháruul tereád adományod, tiéd lesz annak következménye is. 6. Akkor Káin így szólt testvéréhez, Ábelhez: „Menjünk ki a mezőre. Mikor kiértek a mezőre, Káin rátámadt testvérére, Ábelre, és megölte őt” (vö.: Ter 4,3-8). 7. Láthatjátok, testvéreim, a lázongás és az irigység testvérgyilkosságot művelt. 8. A lázongás miatt futott el atyánk, Jákob is, testvére Ézsau elől. 9. A lázongás volt az oka annak is, hogy Józsefet egészen a halálba üldözték, és valóságos rabszolgaságba jutott. 10. A lázongás miatt volt kénytelen elmenekülni Mózes Egyiptom királyának, a fáraónak színe elől, mivelhogy a vele egy törzsből való embertől azt kellett meghallania: „Ki tett tégedet főnökünké vagy bíránkká, talán engemet is meg akarsz

⁶³ vö. ApCsel 2,17; Róm 5,5; Tit 3,5; Joel 3,1.

⁶⁴ „Éjjel-nappal törekedtetek” – a törekvés az „agón” képét rejti magában (görögben: „agón én ...”). A görög társalgási nyelvből is kölcsönözhetette a képet, de vehette Szent Páltól is (Fil 1,30; Zsid 12,1; Kol 1,29). Az iszthmoszi játékok Korintus közelében igen érthetővé tették ezeket a célzásokat.

⁶⁵ vö. Jer 38,33; Ez 36,27; 11,19; Péld 7,3 és 22,20.

⁶⁶ Utalás Ez 3,5-re.

⁶⁷ A jelen állapotokat úgy ábrázolja, mint visszaesést a bűn állapotába. Kelemen szavai a paradicsomi történetre és annak következményeire utalnak. Utolsó sora a Bölcs 2,24-et idézi: „A Sátán irigysége révén jött a világra a halál, és akik vele tartanak, azok megtapasztalják”. A következő fejezet a bűn következményeit ecseteli.

⁶⁸ A mondat „Ha áldozatod ...” a görögben is nehezen érthető, mert a Kelemen által idézett szöveg nem egyezik a héber szöveggel. K. Lake egyszerűen „érthetetlennek” mondja (The Apostolic Fathers I,25. old.), ami túlzás. A Septuaginta szövege alapján Kelemen valószínűleg úgy gondolta, hogy az áldozat a bemutatás módját illetően kifogástalan volt, de Káin nem „osztotta” helyesen, azaz nem jól választotta ki, ezért vétkezett.

ölni, ahogy tegnap megölted az egyiptomit?” (vö.: Kiv 2,14). 11. A lázongás miatt kellett Áronnak és Máriaának a táboron kívül laknia. 12. A lázongás vitte el a Hádészbe a még életben levő Abirónt és Dáthánt, mert lázadást szítottak Isten szolgája, Mózes ellen. 13. A lázongás miatt fogta el az irigység Dávid ellen nemcsak az idegen népek fiait, hanem az őt üldöző Sault, Izrael királyát is.

V. De most hagyjuk ezeket a kezdeti időkből való példákat, említsük meg inkább a közelmúlt idők atlétáit, vegyük csak számba korunk nemes példaképeit.⁶⁹ 2. A lázongás és az irigykedés miatt a legnagyobb és legigazibb oszlopok szenvedtek üldöztetést, és egészen a halálig küzdeniük kellett. 3. Idézzük szemeink elé a jóságos apostolokat! 4. Péter, aki az igazságtalan lázongás miatt nem egy és nem kettő, hanem számtalan szenvedést tűrt, ilyenképpen szenvedte el a vértanúhalált, és jutott a dicsőség megérdemelt helyére.⁷⁰ 5. A lázongás és a viszálykodás következtében mutatta fel Pál is a türelmességben való győztes bajvívását. 6. Hét ízben kellett neki börtönt elviselni, menekült, megkövezték, hirdette az igét keleten és nyugaton, hitének nagy híre messzire elterjedt; az egész világon tanította az igazságot, így jutott el nyugat határához⁷¹, majd a kormányzók előtt halt vértanúhalált; ilyenképpen hagyta el ő ezt a világot, és jutott a megszentelés helyére, így lett belőle a béketűrő legkiemelkedőbb mintaképe.

VI. Ezekhez, a valóban Istennek tetsző módon élő férfiakkal kapcsolódott a választottaknak oly nagy sokasága, akik a lázongások folytán annyi kínt és gyötrelmet szenvedtek el, és ezzel igen szép példaképként állnak előttünk. 2. A lázongások miatt szenvedtek üldöztetést azok az asszonyok, akik danaidák és dirkéik módjára borzalmas és gyalázatos kínzásokat szenvedtek, így futották meg a hit győzedelmes versenypályáját; és ők, kik testükben gyengék voltak, nemes jutalmat nyertek.⁷² 3. A lázongások idegenítették el az asszonyokat férjeiktől, és így idegenné lett számukra atyánknak, Ádámnak mondása: „Ez most már csont a csontomból, hús a húsemből” (Ter 2,23). 4. A lázongás és a viszálykodás nagy városokat forgatott fel, hatalmas népeket irtott ki gyökerestül.⁷³

VII. Mindezeket, szeretteim, nemcsak azért küldjük el mi hozzátok, hogy figyelmeztessünk benneteket kötelességeitekre, hanem hogy nekünk magunknak is emlékezetünkbe vessük, mivel egyazon versenypályán vagyunk, és ugyanazt a küzdelmet kell megvívni minékünk is. 2. Ezért vetjük el magunktól az üres és hiábavaló gondolatokat, inkább áttérünk a mi hagyományunk tiszteletét érdemlő és dicső szabályaira, 3. és látni fogjuk, hogy mi az, ami szép, ami kellemes, és ami kedves Alkotónk színe előtt.⁷⁴ 4. Szegezzük figyelmünket Krisztus vérére, ismerjük fel, mennyire értékes az Istennek, a mi Atyánknak, hogy azt a mi üdvösségünkért ontotta, és ezzel az egész világ számára meghozta a megtérés kegyelmét.⁷⁵ 5. Tekintsünk át most minden egyes nemzedéket, és tanuljuk meg

⁶⁹ Az agón-motívummal Kelemen a bibliai és a görög életeszményt közelíti egymáshoz. A régi idők, ősidők „atlétáiban” a görög olvasó mindenekelőtt a mitológiai hőst, Héraklészt ismerte fel. A mitológiai hősökkel szemben Kelemen a hit tanúságtevőire hivatkozik.

⁷⁰ A két apostol római szenvedéseinek a zsidók és keresztények között kitört viszályok voltak az okai. A bebörtönzöttek feljelentéseiről vö. Tacitus, Ann. XV,44. A „vértanúhalál” a görög „martírészasz” fordítása a Péterre és Pálra, mint vértanúkra vonatkozó tradíció alapján. Itt a szövegben azonban vehető esetleg általánosabb értelemben is, mint „tanúságtétel”.

⁷¹ „nyugat határa” a Róm 15,24-ben említett, tervezett hispaniai útra vonatkozhat.

⁷² A Néro-féle üldözés alatt szenvedett keresztény hajadonok és asszonyok. A Dirkéik és Danaidák talán utalás lehet szenvedésük nemére. A kínzásokról Tertullianus Védőbeszéde XV,5 is beszámol (Óker. írók 12,90. old.). Kelemen sorai (egyébként a görög szöveg erősen romlott) felfoghatók színpadi előadás jelenetére való utalásként is.

⁷³ Gondolhat Trójára, Babilonra, Karthágóra, Jeruzsálemre, de Korintusra is. Vö. Sir 28,14 Horatius Carm. I,16, 17-21, Plutarkhosz, Moralia. 825 AD.

⁷⁴ Zsolt 132,1; 1Tim 2,3; 5,4.

⁷⁵ 1Pét 1,19.

belőle, hogy uralkodónk nemzedékről nemzedékre megadta a megtérés módját (vö.: Bölcs 12,10) mindazoknak, akik feléje akartak fordulni. 6. Hirdette a megtérést Noé, és akik hallgattak rá, megmenekültek,⁷⁶ 7. Jónás meghirdette a niniveieknek városuk pusztulását, és azok megtértek, bűneik miatt könyörögtek az Istenhez, és elnyerték az üdvösséget, noha az Isten előtt idegenek voltak.

VIII. Mindenki, aki az Isten kegyelmének szolgálatában volt, a Szentlélek által beszélt a megtérésről, 2. és maga a mindenség Uralkodója is eskü alatt szólott a megtérésről: „úgy élek én – mondja az Úr, – nem akarom a bűnös halálát úgy, mint a megtérését,” és hozzátette jószágos kijelentését: 3. „Térjete meg, Izrael háza, bűneitekből! Mondd meg népem fiainak: Ha bűneitek a földtől egészen az égig érnek is, ha jobban vöröslenének is, mint a skarlát, feketébbek lennének is mint a szőrzsák, térjenek vissza hozzám teljes szívetekből és mondjátok: Atyám, – és én úgy hallgatlak meg titeket, mint szent népet” (vö.: Ez. 33,11-27 folytatása: Ezek apocr. in.: Jos. Ant. X, 5,1).⁷⁷ 4. Egy másik helyen pedig ilyenképpen beszél: „Mosdjatok meg és tiszták legyetek, vessétek ki szemeim előtt lelketekből gonoszságaitokat, leljete nyugalomra gonoszságaitokból, tanuljatok meg jót tenni, keressétek azt, ami egyenes, szabaduljatok meg az igaztalantól, ítélkeztek az árvák javára, és szolgáltassatok igazságot az özvegyeknek, aztán jöjjetek és perlekedjünk, mondja az Úr; és ha olyanok is lennének bűneitek, mint a bíbor, olyan fehérré teszem, mint a hó, vagy ha olyanok lennének, mint a skarlát, olyan fehérré teszem, mint a gyapjú, ha ti szót fogadtok nekem, és hallgattok reám, a földnek javait eszitek, de ha nem fogadtok szót, és ha nem hallgattok reám, kard emészt el benneteket; az Úr ajka mondja ezeket” (vö.: Iz 1,16-20). 5. Ő ugyanis azt akarja, hogy mindaz, akit szeret, részesedjen a megtérésben, és ezt megerősítette mindenható akaratával.

IX. Mindezek miatt kövessük az ő minden fölött vonzó és dicső akaratát, kérjük irgalmasságát, és folyamodjunk jószágához, elhagyva a hiábavaló viszálykodást, meg azt, ami a halálba juttat bennünket: a lázongást. 2. Figyelmünket most irányítsuk azokra, akik az ő mindent felülmúló dicsőségének tökéletességben szolgáltak. 3. Vegyük példának Hénokhot, aki engedelmissége folytán igaznak találtatott, miért is felvétel, anélkül, hogy halált látott volna.⁷⁸ 4. Noé hűségese nek találtatott abban, hogy szolgálatával a világ újjászületését hirdette meg, és általa mentette meg az Uralkodó még azokat az állatokat is, amelyek vele egyetértésben mentek be a bárkába.⁷⁹

X. Ábrahám, a kiválasztott barát⁸⁰, hűségese nek találtatott abban, hogy Isten szavaira figyelmes volt. 2. Engedelmissége következtében hagyta el földjét, rokonságát és atyai házát, hogy a kevéske földet, a szegényes rokonságot, és a kicsinyke házat elhagyva örökölje Isten ígéreteit. Mert ő azt mondta neki: 3. „Vonulj ki földedről, rokonságod köréből és atyád házából arra a földre, amelyet majd mutatok neked. Nagy néppé teszek. Megáldalak és nagyra teszem nevedet, és áldott leszel. Megáldom azokat, akik áldanak téged, de akik átkoznak téged, azokat én is megátkozom; benned nyer áldást a föld minden néptörzse” (vö.: Ter 12,2-3). 4. Mikoron ő különvált Lóttól, így szólt hozzá ismét az Isten: „Emeld fel szemedet, és tekints le a hegyről, ahol állsz, északra és délre, keletre és nyugatra, az egész földet, amelyet látsz, néked és magvadnak adom minden időkre. 5. Magvadat pedig olyaná teszem, mint a föld homokját, aki képes megszámolni a föld homokját, az lesz képes megszámolni a te magvadat” (vö.: Ter 13,14-16). 6. Majd ismételtén mondotta: „Kivezette Isten Ábrahámot és így szólott hozzá: „Nézz föl az égboltra és számláld meg a csillagokat, ha

⁷⁶ Noé bűnbánati prédikációját a Ter 7. fejezete nem említi, a zsidó-hellén hagyomány azonban ismerte.

⁷⁷ Az idézet Ez 33,11 és Jer 24,7-re emlékeztet, de a szövegbe apokrif elemek is szövének.

⁷⁸ Vö. Zsid 11,5; Ter 5,24.

⁷⁹ vö. Ter 6,8-22; 7,1; 8,18; Zsid 11,7; 2Pét 2,5.

⁸⁰ Ábrahám is az „Isten barátja” címet kapja. A megtisztelő cím ismert zsidóknál és keresztényeknél egyaránt az apostoli atyák korában.

meg tudod azokat számlálni! Ilyenné lesz a te magvad is! Ábrahám pedig hitt az Istennek, és ez megigazulására szolgált” (vö.: Ter 15,5). 7. Hűsége és vendégszeretete⁸¹ következtében adatott neki fia öregségében, és az engedelmissége folytán még ezt is áldozatul ajánlotta fel az egyik hegyen az Istennek, mégpedig azon, amelyet ő mutatott meg neki.

XI. Vendégszeretete és istenfélelme következtében menekült ki Lót Szodomából, arról a vidékről, mely körülötte mindenütt tűz és kénkövek általi pusztulásra ítéltetett; és ezzel jelét adta az Uralkodó, hogy a benne remélőket nem fogja magukra hagyni, míg azokat, akik a neki járó engedelmisséget elhagyták, kínokra és gyötrelmekre fogja juttatni. 2. Ennek felesége pedig, noha együtt vándorolt ki férjével, de másképpen gondolkodott az engedelmisségről, és nem élt egyetértésben vele, intő jelül állítatott fel azzal, hogy sóoszlop lett belőle egészen a mostani napokig⁸², és mindenki előtt ismert, hogy a kételkedők, és akik az Isten erejét ingatagon fogadják elítéltetésükben, az összes nemzedék elé mint intő példák állítatnak.

XII. Hite és vendégszeretete következtében menekült meg Ráháb, a parázna asszony is. 2. Józsue, Návé fia ugyanis embereket küldött ki, hogy kémeljék ki Jerikó városát, ám ennek a földnek királya tudomást szerzett arról, hogy kémek jöttek, és férfiakat küldött azok elfogására, hogy az elfogott kémeket öljék meg. 3. A vendégszerető Ráháb befogadta őket, és elrejtette a tetőn a gyapjúkötegek alatt. 4. Megálltak nála a király emberei, és így szóltak: – Hozzád tértek be földünknek kikémlelői, add ki nekünk őket, mert ezt a parancsot adta a király! Mire ő így válaszolt: – Azok a férfiak, akiket ti kerestek, valóban betértek hozzám, de azonnal távoztak is, most az úton mennek –, és az ellentétes irányt mutatta nekik. 5. A kémeknek kiküldött emberekhez pedig ilyenképpen szólt: – Tudván tudtam én, hogy az Úr, az Isten tinétek adja át ezt a földet, félelem és rettegés nyomasztja ennek lakosait miattatok; amikor majd bekövetkezik, hogy ti ezt el is foglaljátok, mentsetek meg engemet, és atyámnak házáat. 6. Azok ezt válaszolták neki: – Úgy lesz majd, ahogy te mondtad; fedeled alá hívjad össze minden hozzá tartozódat; ti megmenekültök, de mindenkit, akit csak ezen a házon kívül találunk, a pusztulásra adunk.⁸³ 7. Majd hozzátették, hogy adjon nekik valami jelet, így ő házának külsejére egy skarlátfonalat függesztett ki; ezzel jelét adták annak, hogy az Úr vére által menekül meg mindenki, aki hisz és reménykedik az Istenben. 8. Látjátok, szeretteim, nemcsak hit, hanem még prófétáló erő is volt ebben az asszonyban.

XIII. Mindannyian legyünk alázatos lelkületűek, testvéreim, vessünk el magunktól mindenféle felfuvalkodottságot, kevélységet, ostobaságot és haragot, tegyük inkább azt, ami írva van, a Szentlélek ugyanis azt mondja: „Bölcsességével nem dicsekszik a bölcs ember, sem erejével az erős, gazdagságával a gazdag; aki dicsekedik, az az Úrban dicsekedjék, azzal, hogy keresi őt, a jogot és az igazságot cselekszi” (vö.: Jer. 9,23-4); de mindezekon túl emlékezzünk Urunk Jézus szavaira, amelyekben a méltányosságra és a türelemre tanított bennünket. 2. Ő ugyanis ezeket mondta:

„Legyetek irgalmasok, hogy tinétek is irgalmazzanak,
bocsássatok meg, hogy ti is bocsánatot nyerjetek;
ahogyan ti cselekedtek, úgy fognak majd veletek is tenni,
ahogyan adtok, úgy adnak majd tinétek is,
ahogyan ítélték, olyan ítéletben lesz részetek,
ahogyan szolgáljátok mások javát, úgy fogják a tiéteket is,

⁸¹ Ábrahám történetéből a vendégszeretetet emeli ki, mint az I,2-ben és XXXV,5-ben.

⁸² „egészen a mostani napig” vagyis Kelemen korában is látható. Vö. Flavius Josephus, Antiquitates I,203.

⁸³ XII,2-7. vö. Józsue 2,1-6; 2,9-12 és 14-18.

amilyen mértékkel mértek, olyannal mérnek vissza nektek is” (vö.: Mt 5,7; 6,14–15).⁸⁴

3. Erősítsük egymást ezen parancsolattal és ezekkel a rendelkezésekkel, hogy mindezeket a szent és javunkat szolgáló igéket követve alázatos lelkülettel engedelmisségben járjunk, a szent Ige ugyanis ezt mondja: 4. „Kire tekintsek le, ha nem az alázatosra, a szerényre, és aki remegve féli szavaimat” (vö.: Iz 66,2).

XIV. Igazságos és Istennek tetsző az, férfiak, testvéreim, ha inkább engedelmeskedünk az Istennek, minthogy azokat követnénk, akik a gyűlöletes lázongás gögijében és felfuvalkodottságában vezérek. 2. Kárvallásuk ugyanis nem lesz kicsi, minket pedig nagy veszedelem fenyeget, ha könnyelműen rábizzuk magunkat olyan emberek akarására, akik viszálykodásra és lázadásra uszítanak bennünket, és arra, hogy elidegenítsenek minket mindattól, ami jó. 3. Mindezek ellenére szolgáljuk önmagunk javát is, teremtőnk irgalmasságának és édességének megfelelően! 4. Írva van ugyanis: „A jólelkületűek lakják a földet, az ártatlanok maradnak meg rajta, ám a gonoszok mind kivesznek” (vö.: Péld 2,21-22). 5. Másutt meg ezt mondja ő: „Láttam, hogy az istentelen fölmagasodott, Libanon cédrusaihoz hasonlóan nagygyá nőtt, de mikor ott keresztül mentem, íme, az már nem volt ott, kerestem a helyét, de nem találtam. Őrizd meg az ártatlanságot, vedd tekintetbe a méltányosságot, mert a békességes embernek van utódja” (vö.: Zsolt 37,35-37).

XV. Ezért azokkal egyesüljünk, akik istenfélelemmel, békességben élnek, és ne azokkal, akik csak színlelve akarják a békét. 2. Valahol ugyanis ezeket mondja: „Ez a nép ajkával ugyan tisztel engem, de a szíve messze van tőlem” (vö.: Iz 29,13), 3. és másutt: „Szájukkal áldást mondanak, de szívükben átkoznak” (vö.: Zsolt 61,5); 4. még ezeket is mondotta: „Szájukkal ugyan szerettek, de nyelvükkel már hazugságot mondtak róla, szívük nem járt ott mellette az egyenes úton, és a vele kötött szövetségben sem voltak hozzá hűségesek” (vö.: Zsolt 78,36-38), 5. „Mindezek miatt cselszövő ajkaik némuljanak el, melyek törvénytelen mondtak az igaz ellen” (vö.: Zsolt 30,19); vagy másutt: „Pusztítson el az Úr minden hamis ajkat, hivalkodó nyelvet, mely azt mondja: – Naggyá tesszük nyelvünket, ajkaink a mi hatalmunkban vannak, ki hát a mi Urunk?! 6. A szegények boldogtalansága, a nélkülözök siránkozásai miatt mostan fölkeltek – mondja az Úr – szabadulást viszek nekik, és bizalmam beléje helyezem” (vö.: Zsolt 11,4-6).

XVI. Krisztus ugyanis az alázatos lelkületűeké, és nem azoké, akik nyája fölé tolják magukat. 2. Az Úr Jézus Krisztus, aki Isten fölségének kormánypálcája⁸⁵, nem másokat megvetően gögösködve jött el a világba – bár megtehetette volna ezt is -, hanem alázatos lelkülettel, ahogyan a Szentlélek szólott róla; ő ugyanis ezeket mondotta: 3. „Uram, ki hitt volna szavainkban? és az Úr karja ki felett nyilvánult meg? Jelenlétében híreszteltük, hogy olyan volt ő, mint a gyermek, mint szomjas földben a gyökér; alakja nem volt, sem dicsősége, hiszen láttuk, nem volt alakja, sem szépsége, az alakja nem volt tiszteletet keltő, az emberek megvetették. Csapásokkal sújtott, megvetett ember volt, tudta, hogy a gyengeségek elviselésében elfordulnak arcától, megvetik, és senki sem emel szót érte. 4. A bűneinket ő hordozta, a mi fájdalmaink neheztedek rá, mi pedig azt gondoltuk, méltán van ő a gyötrelmek közepette, a fájdalmakban és a gonoszok között. 5. Sebeit a mi bűneinkért kapta, a törvényszegéseink miatt lett gyenge ő. A mi békénk fenyítéke rajta volt, sebhelyeiből nyertünk gyógyulást. 6. Mindnyájan, mint a juhok tevélyegtünk, az ember kóborolt a maga útján; 7. ám az Úr őt adta át bűneink miatt, és a bántalmazásokban nem nyitotta ki a száját. Úgy vezették őt, mint a leölésre szánt bárányt, és ahogyan a juh némán áll nyírója előtt, ő sem

⁸⁴ vö. Lk 6,36; Mt 7,12; Lk 6,31. Kelemen szabadon állította össze ezt a kivonatot Krisztus beszédeiből, vagy kész mondás-gyűjteményből.

⁸⁵ „aki Isten fölségének kormánypálcája” – a hely burkoltan Jézus Krisztus preegzisztenciáját vallja, aki mielőtt a világba jött, már a világon uralkodott.

nyitotta meg a száját. Alázatosságában elvételét ítélete. 8. Nemzedékét ki fogja elmondani, mert élete elvételét a földről. 9. Népeim bűneiért ment a halálba. 10. Temetéséért gonoszokat adok cserébe, és gazdagokat haláláért, mert törvényszegést ő nem követett el, semmiféle csalárdságot nem lehetett találni ajkán, az Úr akarta őt megtisztítani a csapásból. 11. Ha odaadójátok bűneitekért, lelketek meglátja hosszúéletű magvaitokat. 12. Az Úr akarta őt kiragadni lelkének fájalmából, és megmutatni néki a világosságot, megértéssel formálni, az igazat igazzá tenni, ki sokakért helyesen szolgált, ki azok bűneit hordozta. 13. Mindezek miatt sokakat örököl ő, erősségek fegyverzetét kifosztja, mert halálra adták lelkét, és a törvényszegők közé számították. 14. Sokak bűneit hordozta, és azok bűneiért adatott át” (vö.: Iz 52,1-12). 15. Egy másik helyen ugyancsak ő mondja: „Én pedig féreg vagyok és nem ember, emberek gyűlölete és a nép megvetette. 16. Mindenki, aki csak rám tekint, kinevet, száját húzza és a fejét csóválja: – Az Úrban reménykedett, hát mentse meg őt, szabadítsa meg őt, ha akarja” (vö.: Zsolt 21,7-9). 17. Látjátok ti is, férfiak, szeretteim, mekkora példakép adatott nekünk! Ha az Úrnak ilyen alázatos lelkülete volt, akkor mit tegyünk mi, akik őáltala kegyelmének igája alá mentünk?

XVII. Legyünk követői azoknak is, akik kecske- vagy báránybőrbe öltözve jártak és hirdették Krisztus eljövetelét, a prófétákról beszélünk, Illésről, Elizeusról és Ezekielről, meg azokról, akik ezekhez csatlakoztak, vagy tanúságot tettek.⁸⁶ 2. Nagyszerű tanúságot mutatott fel Ábrahám, akit Isten barátjának tartottak. Az Úr dicsőségét szeme előtt tartván alázatosságban mondotta: „Én azonban csak föld és hamu vagyok” (vö.: Ter 18,27). 3. Jóbról pedig ez van írva: „Jób igaz ember volt, megvádolhatatlan, istenfélő, minden szempontból kifogástalan és minden rossztól távol tartotta magát”, 4. mégis, ilyenképpen vádolta magát: „Senki sem mentes a szennytől, mégha az élete egyetlen napig tartana is” (vö.: Jób 14,4-5). 5. Mózes egyedül nevezték hűségesnek Isten egész házában, és engedelmissége által ítélte el Isten Egyiptomot a rájuk mért fenyítékek és csapások által; de ő, aki oly nagy dicsőségnek volt részese, nem lett felfuvalkodottá beszédeiben, ellenkezőleg, mikoron a csipkebokorból hallotta a parancsot, így szólt: „Ki vagyok én, hogy engem küldesz, nehezen beszélek, a nyelvem lassú” (vö.: Kiv 3,11). 7. Másutt pedig ezt mondotta: „Én csak fazékból kicsapó gőz vagyok” (vö.: Assumptio Moisis).⁸⁷

XVIII. Mit mondjunk Dávidról, aki ugyancsak igen szép tanúságtételt mutatott fel nekünk?! Óhozza így szólt az Isten: „Dávidban, Jessze fiában, szívem szerinti férfira találtam, örökkévaló olajjal kentem fel őt” (vö.: Zsolt 88,21). 2. Mire ő ezeket mondotta Istennek: „Irgalmazz nekem Isten, nagy irgalmasságod szerint, mérhetetlen könyörületeségedben töröld el bűneimet! 3. Moss meg engem törvényszegéseimtől, bűneimtől tisztíts meg engem, mert a törvénnyel ellenkező tetteimet ismerem, a bűneim előttem vannak szüntelen! 4. Egyedül teellened vétettem, színed előtt tettem a rosszat, hogy igaznak bizonyulj szavaidban, ítélezéseidben győzelmet arass. 5. Íme, én a törvénytelenységben fogantam, bűnökben szült anyám engemet! 6. Íme, te az igazságot szereted, és feltárod előttem bölcsességed elrejtett és titkos dolgait! 7. Hints meg engem izsóppal, és megtisztulok, moss meg engemet, és a hónál is fehérebb leszek! 8. Meghallgatásom után add meg az örömet és az ujjongást, hogy örvendjenek megtört csontjaim! 9. Fordítsd el arcodat bűneimtől, töröld el minden törvényszegésemet! 10. Tiszta szívet teremtsél belém, Isten, és az egyenes lelket újítsd meg bensőmben! 11. Ne vess el engemet színed elől, Szentlelkedet ne vond meg tőlem! 12. Add vissza nékem az üdvösség örömét, kormányozó lélekkel erősíts engem! 13. A törvényszegőket megtanítom utaidra, az istentelenekeket visszatérítem hozzád! 14. Szabadíts meg a vértől Isten, üdvösségem Istene! 15.

⁸⁶ vö. Zsid 11,37; 1Kir 19,13 és 19; 2Kir 2,8-9; Zak 13,4 ApCsel 7,52.

⁸⁷ Ismeretlen eredetű mondás.

Nyelvem örül igazságodnak, Uram, nyisd meg szájamat, és az ajkaim hirdetni fogják dicséretedet. 16. Ha leölt áldozatot kívánnál, megadnám, de a véres áldozatban nem találsz örömet. 17. Leölt áldozat Istennek a töredelmes lélek, a megtört és alázatos szívet Isten nem veti meg” (vö.: Zsolt 50,3-19).

XIX. Az ilyen és a hozzájuk hasonlóan kiváló férfiak így tesznek bizonyosságot arról, hogy valóban alázatos lelkületűek, az alázatosság elfogadása ugyanis nemcsak minket magunkat tett jobbakká, hanem azokat is, akik előttünk éltek, azokat, akik igazságban és szent félelemben fogadták el Isten szavait. 2. Mindezek következtében az olyan sokat, nagyot és dicső dolgokat véghezvivőknek mi is szegődünk a nyomába a békesség elérése végett, ami kezdettől fogva célként állítatott elénk; figyelmünket szegezzük Atyánkra, a világmindenség Teremtőjére, és ragaszkodjunk az ő békéjének igen kívánatos és felülmúlhatatlan ajándékaihoz és jótéteményeihez. 3. Gondolatainkban idézzük magunk elé, lelki szemeinkkel tekintsünk az ő türelmes akaratára, és lássuk be, hogy mennyire nem tart haragot egyetlenegy teremtményével szemben sem.

XX. Az egek kormányzásának megfelelően mozognak, békében alávetik magukat neki.⁸⁸ 2. A nappal és az éjszaka azt a pályát futja meg, amit ő állított eléjük, és nem keresztezik egymás pályáját. 3. A Nap és a Hold, meg a csillagok kórusa rendelkezésének megfelelően mindenféle kitérők nélkül egyetértésben a maguk határain belül mozognak. 4. A föld az ő elhatározása következtében meghatározott időkből bőséggel adja az emberek, az állatok, meg a rajta levő élőlények táplálékát, ezek nem kételkednek, és nem is változtatnak azon, amit Isten előírt számukra. 5. A mélységek felkutathatatlan világa, a tengerfenék elmondhatatlan tartományai követik a nekik kiszabott rendet. 6. A tenger határtalan árja az ő alkotása nyomán lesz dagályvá, de a számára kijelölt határt mégsem lépi át, hanem úgy cselekszik, ahogyan az előíratott számára. 7. Írva van ugyanis: „Eddig jössz, és hullámaid benned törnek össze” (vö.: Jób 38,11). 8. Az emberek számára áthatolhatatlan óceán, és a rajta túl levő rendek, az uralkodótól számukra rendelt pályát egyenesen járják meg. 9. A tavasz, a nyár, az ősz és a tél békességben váltják egymást. 10. A szelek állomásai a maguk idejében pontosan végzik szolgálatukat; az örökké tartó források, melyek az életre és a mindennapi használatra szolgálnak, szünet nélkül nyújtják oda emléiket az embereknek, hogy bennük élet legyen; még a legkisebb állatok is békességben, igaz egyetértésben alkotnak közösséget. 11. Nagy Alkotónk, a mindenség Ura rendelte úgy, hogy mindezek békességben és igaz egyetértésben legyenek; helyesen járt el mindezekben, jót tett mindennel, de legfőképpen velünk, akik irgalmasságához menekültünk Urunk Jézus Krisztus által, 12. akinek dicsőség és fenség örökkön örökké. Ámen.

XXI. Vigyázzatok arra, szeretteim, hogy Isten jótéteményei, melyek oly nagy bőségben vannak, ne legyenek mindannyiunk ítéletére, ha nem élünk hozzá méltó módon, és ha nem tesszük meg azt, ami jó, meg mindazt, ami előtte tetszésre talál az egyetértésben. 2. Az egyik helyen ugyanis ő azt mondja: „Az Úr lelke lámpás, mely megvilágítja a belső rejtekeit” (vö.: Péld 20,27). 3. Vegyük fontolóra, mennyire a közelünkben van ő, és hogy semmit sem rejthetünk el előle, sem elménkben, sem gondolatainkban, sem beszédünkben. 4. Igazságnak megfelelő, ha mi nem futunk el akarata elől. 5. Inkább az ostoba és meggondolatlan embereket, a gögös és fennhéjázó embereket sértsük, mint az Istent. 6. Az Úr Jézusnak, aki vérét adta értünk, adjuk meg a tiszteletet, ugyanúgy az előljáróinknak, és a presbitereket is tiszteljük, az ifjakat meg az Úr félelmének tanításában neveljük, asszonyainkat pedig irányítsuk a jóra, 7. hogy a tisztaság és a méltányosság szeretetre méltó szokásaiban

⁸⁸ A szférák körforgásáról vallott görög felfogás. Az egész fejezet tárgya a „rend”, nyilvánvaló célzással a korintusi zavargásokra. Az egész fejezet szókészletét az antik természet-himnuszok színezik, de megtalálhatók benne a zsidó apokrifekre jellemző nézetek (vö. Hénoch 2,1-5,3). Az egész résznek a közvetlen ihletője valamilyen keresztény liturgikus imádságban keresendő, amit záró doxológiája is mutat.

jeleskedjenek, az alázatosság egyszerű gondolkodásmódjában, nyelvük nyerjen megbecsülést azzal, hogy hallgatagok, a szeretetüket ne szeszélyesen, hanem minden Istent féltő embernek jámboran, méltányosan megadják. 8. Gyermekeiteket Krisztus szerinti nevelésben részesítsétek, tanulják meg mennyit ér az alázatosság Isten előtt, mit jelent Isten szemében a tiszta szeretet, hogy mennyire javunkra van az iránta érzett félelmünk, és mi mindenre képes, és hogy mindenkit üdvözít ő, aki belülről, tiszta gondolataival, illő módon megtér. 9. Mert ő vizsgálja a gondolatainkat és vágyainkat, az ő lehelete van mibennünk, de ezt akkor vonja meg tőlünk, amikor ő akarja.

XXII. Mindezeket a Krisztusba vetett hit erősíti meg. A Szentlélek által ugyanis ő maga hívott meg bennünket ilyenféleképpen: „Jöjjetek, gyermekeim, hallgassatok reám, az Úr félelmére tanítalak titeket. 2. Ki az az ember, aki élni akar, aki szeretne jobb napokat látni? 3. Nyelvedet tartóztasd meg a rossztól, 4. fordulj el a rossztól és tedd a jót, 5. keresd a békességet, és törekedj utána! 6. Az Úr szemei az igazakon, fülei az őt kérlelőkön, az Úr tekintete ott van a gonosztevő felett, hogy még az emlékezetüket is eltörölje a földről. 7. Az igaz felkiált, és meghallgatja az Úr, minden szorongattatásából kiszabadítja őt. 8. Sokban szorongatják az igazat, de mindezekből megszabadítja őt az Úr” (vö.: Zsolt 33,12-18,20). 9. „A bűnösnek sok ostromlásban van része, de az Úrban remélőt körülveszi az irgalom” (vö.: Zsolt 31,10).

XXIII. A mindenben irgalmas és jóságos Atya szeretettel van mindazok iránt, akik félik őt, kegyesen és igazságosan megadja kegyelmeit mindenkinek, aki egyszerű lélekkel járul hozzá. 2. Így hát ne legyünk kételkedők, és ne tétovázzunk lelkünkben az ő kiváló és dicsőséges ajándékai miatt! 3. Távol legyen tőlünk az Írás, mikoron azt mondja: „Boldogtalanok a kételkedők, akik lelkükben megosztottak, és azt mondják: Mindezeket még atyáink idejében hallottuk, és íme, megöregedtünk, de semmi sem teljesedett számunkra belőle. 4. Esztelenek, vessétek össze magatokat a gyümölcsfákkal. Vegyétek példának a szőlőt, először leveleket hullajt, ezután hajtást növeszt, majd kilevelesedik, után a virágot, majd éretlen termést hordoz, és ezután mutatkozik meg a szőlőfürt” (vö.: II. Clem. 11,2-3).⁸⁹ Láthatjátok, hogy milyen rövid idő alatt érnek meg a fák gyümölcsei. 5. De igaz az is, hogy az ő akarata éppen úgy rövid időn belül, hirtelen fog majd beteljesedni. Erről tesz tanúságot maga az Írás is, hogy „hamarosan el fog jönni és nem késlekedik, hirtelenül érkezik meg templomába az Úr, és a Szent, akit ti vártok” (vö.: Iz 14,1; Mal. 3,1).

XXIV. Gondoljuk meg, szeretteim, miképpen állítja elénk az Uralkodó szüntelen az eljövendő feltámadást, melynek első zsengejét mutatta meg azzal, hogy Jézus Krisztust feltámasztotta a halottak közül. 2. Lássuk csak, szeretteim, a maga idejében bekövetkező feltámadást! 3. A nappal és az éjszaka a mi feltámadásunkat mutatja; az elszenderülésnek az éjszaka felel meg, a feltámadásnak a nappal. Amikor a nap eltávozik, megérkezik az éjszaka.⁹⁰ 4. Vegyük csak szemügyre a gyümölcsöket, hogyan és miféle módon jön létre a termés. 5. Kimegy a magvető és mindenféle magot elszór, amelyek üresen és mezítelenül esnek földre, és elpusztulnak; de ebből a pusztulásból uralkodónk előrelátásának fölsége feltámasztja, és az egyből sok nő fel, mikor az termést hoz.⁹¹

XXV. Figyeljünk fel arra a csodálatos jelre, amely a keleti vidékeken, Arábia táján történik. 2. Van ott egy bizonyos madár, amelyet Phoenixnek neveznek.⁹² Egyetlen példány⁹³

⁸⁹ Ismeretlen eredetű idézet, talán az apokrif Eldád és Modád könyvből való. Ez az apokrif elveszett.

⁹⁰ Az alvás az ókori ember felfogása szerint a halál képe.

⁹¹ vö. Mt 13,3; Mk 4,3; Lk 8,5 „az egyből sok nő fel”... – vö. 1Kor 15,35-38 Jn 12,24.

⁹² Keresztény iratban először itt mutatható ki az antik irodalomból jól ismert Phoenix-mítosz átvétele.

Megtalálható a görög Baruch-apokalipszisben (Apocalypsis Baruchi graece ed. J.-C. Picard, Leiden, 1967, VI-VIII. cap., 87-90. old.). A Kelemen-féle feldolgozás leginkább a Pomponius Mela-féle változatra (De situ orbis III,8,10) hasonlít. Pliniusból nem meríthetett, mert az valamivel 79 előtt íródott (Hist. Nat X,2). A főnix-mítosz

és az ötszáz esztendeig él. Amikor a halál fölbomlásához közel érzi magát, tömjénből, myrrhából, meg más illatszerekből fészket rak⁹⁴, ebben érkezik el idejének betelése, és akkor meghal. 3. Rothadó húsból egy féreg születik, ez a döglött állat levével táplálkozva lesz tollassá, mikor már megerősödött, felemeli fészket, melyben szülőjének csak a csontjai maradtak⁹⁵, mindazt Arábia vidékéről elviszi Egyiptomba, mégpedig abba a városba, melyet Héliopolisznak neveznek. 4. Egy napon mindenki szeme láttára az oltárra rakja le azokat, majd visszatér oda, ahonnan jött. 5. Akkor a papok megvizsgálják feljegyzéseiket, és megállapítják, hogy ötszáz esztendő elteltével tért oda vissza.

XXVI. Vajon nagy és csodálatos dolgoknak kell-e tartanunk azt, ha a mindenség megalkotója feltámadást készít mindazok számára, akik neki méltó módon, hitük jócselekedeteiben szolgáltak, mikor ezen módon keresztül is megmutatja minékünk ígéreteinek nagyszerűségét? 2. Az egyik helyen ugyanis ezeket mondja: „Felkeltes engemet, és én megvallak téged” (vö.: Zsolt 3,6); továbbá: „Elaludtam és álmodtam, de felkeltem, mivel te velem vagy” (vö.: Zsolt 27,7). 3. Másutt meg Jób mondja: „És feltámasztod ezt a testemet, mely mindezeket a szenvedéseket elviselte” (vö.: Jób 19,26).

XXVII. Ennek a reménységnek a jegyében kösse magát a mi lelkünk ahhoz, aki az ígéreteken hűséges, és az ítéleteken igaz. 2. Aki ugyanis tiltja a hazugságot, bizonyára nem hazudik; és nincs semmi olyan, mi az Istennél lehetetlen lenne, kivéve a hazugságot. 3. Szítsuk fel tehát a beléje vetett hitünket, és vegyük fontolóra, hogy minden egészen közel van hozzá. 4. A Felséges Igéjében alkotott meg mindent, és Igéjében megteheti ő azt is, hogy mindezeket megsemmisíti. 5. „Ki mondhatná azt neki: – Mit tettél? Ki állhatna ellent hatalmas erejének?” (vö.: Bölcs 9,1). Úgy tesz mindent, ahogyan ő akarja, és amikor ő akarja; semmi sem múlhat el abból, ami felől rendelkezett. 6. Minden szeme előtt van, szándékai előtt semmi sem rejtőzhet el, 7. mert az egek elmondják Isten dicsőségét, az ő kezének alkotásait hirdeti az égboltozat, nap a napnak adja tovább a szót, éjszaka az éjszakának mondja tovább a tudást, nincsenek oly szavak, sem beszédek, melyek ne hallatnák hangjaikat (vö.: Zsolt 18,2-4).

XXVIII. Féljük őt tehát, mivel mindent meglát és mindent meghall; hagyjuk el a hamis cselekedetek iránti vágyakat, hogy könnyörületessége által megvédjen bennünket az eljövendő ítéletektől. 2. Hogyan tehetné azt meg valaki is, hogy elfusson erős kezei közül! Melyik az a világ, mely befogadná azt, aki ölelőle menekül? Valahol úgyis ezt mondja az Írás: 3. „Hová menjek, hol rejtőzök el színed előtt? Ha felmennék az égbe, te ott vagy; ha elmennék a föld legszélire, jobbod ott van; ha a mélységekbe vennék szállást, ott a te lelked” (vö.: Zsolt 138,7-10). 4. Hogyan is futhatna el, és miképpen menekülhetne valaki is az előtt, aki mindent körülvesz?!⁹⁶

XXIX. Járuljunk tehát elébe a lélek megszenteltségében, tiszta és szennyezetlen kezeket tárjunk feléje, szeressük őt, a mi jóságos és jóindulatú Atyánkat, aki bennünket maga számára kiválasztott osztályrészé tett. 2. Ilyenképpen íratott ez meg: „Akkor a Magasságbeli felosztotta a nemzeteket, mikoron széjjelszórta Ádámnak fiait. Angyalai számára meg szabta meg az Isten a népek határait, és az Úr osztályrésze Jákobnak népe lett, örökségének mérőzsinórja Izrael” (vö.: MTörv 32,8-9). 3. Egy másik helyen pedig ezt mondja: „Íme az Úr

igen nagy hatással volt az ókeresztény ikonográfiára, irodalomra (vö. R. van Broeck: *The Myth of the Phoenix, According to Classical and Early Christian Tradition*, Leiden, 1972).

⁹³ „Egyetlen neme van”, a görögben „monogenész” áll. Pomponius Mela így írja le: „... Phoenix, semper unica; non enim coitu concipitur, partuque generatur” (De situ orbis III, 8,10).

⁹⁴ „fészket rak” a görögben „székon heautó poiei”, ami azt is jelentheti: „sírt készít magának”.

⁹⁵ „szülőjének” azaz tulajdonképpen a korábbi, azelőtti főnixnek a csontjait, mert a madár önmagát regenerálja.

⁹⁶ „aki mindent körülvesz” sztoikus fogalom, a mindent átható „pneuma” jellegzetessége volt, amit a szerző egyesít az ószövetségi Istennel. vö. Cicero *Az istenek természete* II,22,58 (Budapest, 1985, 81. old.); Diels, *Doxographi graeci*, 305. o. Marcus Aurelius, *Elmélkedések* VIII,54,1 X,1,3 (Budapest, 1943, 168. és 194. old.).

népek közül népet kapott magának, ahogyan az ember megkapja zsengejét a szerúról; és ebből a nemzetből bocsájtja ki a szentek szentjét” (vö.: MTörv 4,34).

XXX. Mi pedig, akik az ő osztályrésze vagyunk, tegyük meg mindazt, ami a megszentelődésünkhöz tartozik. Meneküljünk a rágalalmazástól, az alávaló és tisztátalan kapcsolatoktól, a részegeskedéstől és az újdonságok hajhászásától, az utálatos vágyaktól, az undorító házasságtöréstől és az utálatos gögtől. 2. „Az Isten ugyanis – mint ő mondja –, a kevélyeknek ellenáll, az alázatosnak pedig kegyelmét adja” (vö.: 1Pét 5,5). 5. Azokhoz kapcsolódjunk, akik megkapták Isten kegyelmét; öltük magunkra alázatos lelkülettel az egyetértést, legyünk önmegtartóztatóak, de távol álljon tőlünk mindenféle pusmogás vagy rágalom. A tetteinkben bizonyuljunk igazaknak, és ne a szavainkban. 4. Ő ugyanis azt mondja: „Maradhat-e válasz nélkül a szóáradat, gondolhatja-e igaznak magát a fecsegő? 5. Áldott az anyaszülte, aki rövidéletű; ne legyél bőbeszédű” (vö.: Jób 11,2-3). 6. A mi dicséretünk az Istenben legyen meg, és ne egymás között, Isten ugyanis gyűlöli azt, aki saját magát dicsérgeti. 7. Jótetteinkről mások tegyenek tanúságot, ahogy ezt megadták atyáinknak, akik valóban igazak voltak. 8. Az elrugaskodás, a könnyelműség és a vakmerőség azoké, akiket elátkozott az Isten, a tartózkodás, az alázat és az egyszerűség pedig azoké, akiket megáldott az Isten.

XXXI. Kapcsolódjunk tehát az áldáshoz, és látni fogjuk, hogy melyek az áldás útjai. Idézzük csak vissza mindazt, ami kezdettől fogva történt. 2. Kinek a kegyelméből nyert áldást atyánk, Ábrahám? Nemde a hit által cselekedte az igazat és az igazságosságot? 3. Engedelmességében, mivelhogy ismerte a jövőt, szívesen ajánlotta fel Izsákot áldozatnak. 4. Jákob alázatossága következtében vándorolt ki földjéről a testvére miatt, Lábánhoz ment, és szolgált neki, de néki adatott Izrael tizenkétszeres kormánypálcája.

XXXII. Aki egyszerű lelkülettel, egyenként fontolóra veszi, az megismeri majd a tőle kapott adományok nagyszerűségét. 2. Jákobtól származtak a papok és a leviták, meg mindazok, akik Isten áldozati oltáránál teljesítettek szolgálatot, tőle származott az Úr Jézus is test szerint; tőle származtak a Júdát kormányzó királyok és fejedelmek, de a többi kormánypálcák sem bírtak kevesebb dicsőséget, megígérte ugyanis az Isten: „Magvad olyan lesz, mint az égboltozat csillagai” (vö.: Ter 15,5). 3. Mindannyian dicsőségre és nagyságra emelkedtek, de nem a saját erejükből, cselekedeteik vagy az igazsággal egyező tetteik következtében, hanem Isten akaratából. 4. Mi is az ő akaratából lettünk kiválasztottak Jézus Krisztusban, nem mi juttattuk magunkat a megigazulásra, nem saját bölcsességünk, elmességünk, istentiszteleteink vagy szívünk megszenteltségében véghezvitt cselekedeteink folytán, hanem a hit által, amely által a mindenható Isten a világ kezdetétől fogva mindenkit megigazulttá tett⁹⁷, akinek legyen dicsőség örökkön örökké. Ámen.

XXXIII. Mit tegyünk tehát, testvéreim? Tartsuk távol magunkat a jócselekedetektől, és hagyjuk el a jót? Semmiképpen sem engedné meg az Uralkodónk, hogy ez bekövetkezzen; inkább igyekezzünk buzgón és készségesen mindenféle jócselekedeteket véghezvinni.⁹⁸ 2. Maga az Alkotónk, a mindenség Uralkodója is műveiben leli örömét. 3. Mindenek fölé magasodó erejével szilárdította meg az egeket, és felfoghatatlan értelmével készítette el azokat, a földet pedig miután a vizektől elválasztotta, akaratának megingathatatlan alapzatára rögzítette, és az állatokat melyek rajta mozognak, rendelete értelmében parancsolta a létbe; a tengert meg a benne levő élőlényeket előbb megalkotta, majd hatalmánál fogva bezárta oda azokat. 4. Mindezekén túl, a legkiválóbbat, az értelme folytán minden más fölé magasodót, az embert, szent és szeplőtelen kezeivel formázta meg, saját képének mását.⁹⁹ 5. Ilyenképpen

⁹⁷ Máshol Kelemen inkább a cselekedetek fontosságát hangsúlyozza, itt azonban a hit általi megigazulást. vö. Róm 3,28; Gal 2,16 és 3,8; Ef 2,8 2Tim 1,9; Tit 3,5 kk.

⁹⁸ vö. Róm 6,1.

⁹⁹ „saját képének mását”, azaz a Fiú, az Ige a kép, az ő képmása az ember. Vö. 2Kor 4,4 Kol 1,15.

mondja el ezt az Isten: „Alkossunk embert képünkre és hasonlóságunkra. És megalkotta az Isten az embert. Férfinak és nőnek alkotta” (vö.: Ter 1,26-27).¹⁰⁰ 6. Amikor mindent bevégezett, dicsérte azokat, megáldotta és így szólt: „Növekedjete és szaporodjatok” (vö.: Ter 1,28). 7. Beláthatjuk azt is mindannyian, hogy jócselekedetekkel ékeskedett minden igaz ember, és maga az Úr is műveiben felékesítve találta örömét. 8. Előttünk áll a példakép, sietve járuljunk az ő akaratahoz, teljes erőnkől tegyük az igazságosság műveit!

XXXIV. Aki jól munkálkodik, jó lelkiülettel veszi át munkájáért kenyerét; a hanyag és lusta, alig mer munkáltatójára nézni. 2. Mindenképpen szükséges, hogy készségesek legyünk a jót megtenni, mert minden az Istentől származik. 3. Ő ugyanis előre megmondotta nekünk: „Íme az Úr, a bére szeme előtt van, hogy mindenkinek megadja azt, cselekedeteinek megfelelően” (vö.: Iz 40,10). 4. Ilyenképpen bennünket, akik teljes szívünkől hiszünk benne, arra buzdít, hogy ne legyünk restek vagy hanyagok bármiféle jótett végzésére. 5. Dicsőségünk és bizalmunk öbenne legyen, vessük alá magunkat akaratának, vegyük fontolóra angyalainak egész teljességét, hogy azok menynyire készségesek akaratának szolgálatára. 6. Az Írás ugyanis azt mondja: „Tízezernyi tízezren álltak ott előtte, ezernyi ezren szolgált nekik, és így kiáltottak: Szent, szent, szent a seregek Ura, az egész teremtés telve van dicsőségével” (vö.: Dán 7,10). 7. Lelkiismeretünk mélyén mi is évégett gyűltünk egybe egyetértésben, hogy mindannyian egyetlen ajakkal kiáltunk hozzá, és így majd részeseivé leszünk nagy és dicsőséges ígéreteinek.¹⁰¹ 8. Ő ugyanis azt mondja: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív föl nem foghatta, hogy mi mindent készített azoknak, akik várják őt” (vö.: 1Kor 2,9).

XXXV. Mily' boldogítók, és milyen csodálatosak Isten ajándékai, szeretteim! 2. Halhatatlanságban való élet, igazságosságban való ragyogás, szabadságban való igazság, bizalomban való hit, megszenteltségben való önfegyelem, és mindez értelmünk alá tartozik! 3. Mifélek is lennének hát azok, melyeket ő a reá várakozóknak készített? A mi Alkotónk, a minden aion atyja, a mindenekben szent tudja csak egyedül ezeknek nagyságát és szépségét. 4. Mi pedig igyekezzünk elnyerni ezeket mindazokkal, akik várakoznak reá, hogy ilyenképpen majd részesedjünk a megígért ajándékokban. 5. Hogyan is történjék mindez, szeretteim? Ha hitünk által erőssé lesz Istenre irányuló gondolkodásunk, ha azokat keressük, ami előtte kedves, és szívesen látott, ha teljesítjük mindazt, amit ő kifogástalan akaratával elének állít, ha az igazság útján járunk, ha elvetünk magunktól minden igazságtalant, törvényszegést, fősvénységet, viszálykodást, becsmérést, cselszövést, áskálódást, rágalmat, az Istenre irányuló gyűlöletet, kevélységet, nagyozást, hiú dicsőségvágyat és a vendégek iránti rosszindulatot. 6. Akik ezeket cselekszik, Isten gyűlöletét vonják magukra, de nem csupán azok, akik ilyesmit megtesznek, hanem azok is, akik egyetértenek velük. 7. Az Írás ugyanis ezt mondja: „A bűnöshöz így szól az Isten: – Miért hirdetted te igazságaimat, miért veszed szájadra szövetségemet? 8. Te, aki gyűlölöd a fegyelmet, és megveted szavaimat ott, ahol nem látnak? Ha tolvajt láttál, hozzá szegődtél, a házasságtörővel megosztod osztályrészedet. Szájad csak úgy szórta a gonosztságot, nyelved ontotta az álnokságokat. Leültél, és testvéred ellen mondtad rágalmadat, anyád fiait gyalázattal illetted. 9. Ezeket tetted, és én hallgassak, vagy azt hiszed, te esztelen, hogy hozzád hasonlóvá leszek? 10. Vádlód vagyok, és színem elé állítalak! 11. Mindezeket tehát vegyétek fontolóra, ti, akik már elfeledkeztetek az Istenről, nehogy széttépjen benneteket, mint oroszlán, és nehogy ne legyen

¹⁰⁰ A bibliai gondolatok sztoikus elemekkel elegyednek. Vö. Cicero Az istenek természete II,62,154 (Budapest 1985, 123. old.); I. von Arnim, Stoicorum Veterorum Fragmenta, II,527.

¹⁰¹ „kiáltunk hozzá” egyetlen ajakkal, mint a kerubok. A „Sanctus” említésében már liturgikus visszhangot lát R. Knopf (Die apostolischen Vater, I,102. old. kk), ezt tagadja viszont W. C. van Unnik (1 Clement and the „Sanctus”, Sparsa Collecta III,326-361. old.).

szabadulástokra. 12. „A dicséret áldozata tisztel meg engemet, és az az út, amelyben az Isten üdvösségét mutatom neki” (vö.: Zsolt 49,16-23).

XXXVI. Ez lenne az az út, szeretteim, amelyen megtaláljuk a mi üdvösségünket, Jézus Krisztust, a mi áldozati adományaink főpapját, gyengeségünk pártfogóját és segítőtjét.¹⁰² 2. Általa emeljük fel tekintetünket az egek magasságaiba, általa szemléljük Isten hibátlan és felséges színét, általa nyílnak meg szívünk szemei, általa a mi ostoba és elsötétült értelmünk most már a világosságban ragyog, általa akarta az uralkodónk, hogy megismerjük a halhatatlanság tudását, mivel Isten fönségének ragyogása ő, és annyival nagyobb az angyaloknál, amennyivel kiválóbb nevet örökölt (vö.: Zsid 1,3.4).¹⁰³ 3. Mindez ilyenképpen íratott meg: „Aki angyalait szeleknek alkotta, szolgálattevőit pedig tűz lángjaivá” (vö.: Zsolt 103,4). 4. Fiáról meg ezeket mondotta az Úr: „Fiam vagy te, ma szültelek, kérjed tőlem, és neked adom örökségül a nemzeteket, hatalmadat pedig a föld hatáira teszem” (vö.: Zsolt 2,7.8).¹⁰⁴ 5. Másutt pedig ezt mondja neki: „Úlj az én jobbomra, amíg ellenségeidet lábad zsámolyául teszem” (vö.: Zsolt 109,1). Kik ezek az ellenségek? Mindenki, aki silány, és aki ellenszegül akaratának.

XXXVII. Mi mindannyian az ő feddhetetlen rendelkezései szerint katonáskodjunk, férfiak, testvéreim!¹⁰⁵ 2. Vegyük csak szemügyre azokat a katonákat, akik a mi parancsnokaink alatt állnak, hogy milyen rendben, milyen fegyelmezetten, és milyen engedelmesen teljesítik azoknak rendelkezéseit!¹⁰⁶ 3. Nem mindannyian prefektusok, nem mindannyian ezredesek, vagy századosok, sem tisztek, és így tovább, de mindegyik helyt áll a maga rendjében, mindegyik királyának és kormányzóinak parancsait teljesíti. 4. A nagyok nem állhatnak fenn a kicsik nélkül, de a kicsik sem a nagyok nélkül¹⁰⁷, az egészben van valami egymáshoz-rendeltség, és ennek megvan a maga haszna. 5. Szolgáljon most példának a saját testünk! A fej mit sem ér a lábak nélkül, de ugyanígy a lábak sem a fej nélkül: testünknek még a legkisebb részeire is szükségünk van (vö.: 1Kor 12,21), mert ezeknek mindegyike az egész test javára van, de mindannyian összetartanak, egynek vetik alá magukat, hogy az egész test boldoguljon.

XXXVIII. Hozzá hasonlóan boldoguljon az egész, Jézus Krisztusban levő testünk: ki-ki vesse alá magát embertársának, aszerint, hogy a kegyelmekből milyen részt kapott magáénak.¹⁰⁸ 2. Az erős támogassa az erőtlen, de az erőtlen legyen tisztelettel az erős iránt; a gazdag adakozzon a szegények javára, de a szegény fejezze ki háláját az Isten iránt, hogy olyan valaki adatott melléje, aki kiszabadította őt szükségeiből; a bölcs mutassa meg bölcsességét, de ne szavakban, hanem a jótettekben; az alázatos lelkületű ne maga mellett tanúskodjék, hanem várja meg, hogy másvalaki tegyen tanúságot mellette; aki testében megőrizte a tisztaságot, ne legyen miatta felfuvalkodottá, tudván azt, hogy más az, aki megadja neki az önmegtartóztatás adományát. 3. Vegyük csak fontolóra, testvéreim, hogy miféle anyagból vagyunk, hogy és kinek jöttünk a világra, miféle sírból és sötétségből vezetett ki bennünket, hogy az ő világába jöjjünk, de ellátott minket jótéteményeivel is

¹⁰² Az egész szakasz a Zsidókhoz írt levél gondolatait visszhangozza.

¹⁰³ A szakasz kulcsfogalmi: szem, fény, szemlélés, világosság, halhatatlanság, tudás, „fönségének ragyogása” a Zsid 1,3 kifejezései. Az „élet és tudás” a Didakhé X,2-ben is egymás mellett fordul elő az eukharisztikus imában. Ez azt mutatja, hogy a Kelemen-levél ezen részének is liturgikus karaktere van.

¹⁰⁴ A Zsolt 2,7-et a Zsid 1,5-ből idézi.

¹⁰⁵ Vö. a XX. fejezetben is felmerült a katonai „rend” eszméje. A keresztény életet a katonai szolgálathoz hasonlítja. Vö. 2Kor 10,3; Ef 6,10-17; 1Tim 1,18; 2Tim 2,3 kk. A görög-római kor filozófusai is élnek ezzel a képpel (Epictetos Diss. III,26,29; Seneca Ep 107).

¹⁰⁶ A rendje, szervezetsége miatt csodált római hadseregére gondol.

¹⁰⁷ Régi mondás, vö. Szophoklész Ajax 158-161; Platón, Törvények X,902 d-e.

¹⁰⁸ vö. Ef 5,21; 1Pét 5,5; Róm 12,4-8; 1Kor 7,7; 12,27-30; 1Pét 4,10.

mielőtt még megszülettünk volna.¹⁰⁹ 4. Mivel mi mindezeket tőle kaptuk, illik hogy köszönetet is mondjunk neki, akinek dicsőség örökkön örökké. Ámen.

XXXIX. Esztelenek és ostobák, bolondok és nevetlenek azok, akik mirajtunk nevetnek, vagy gúnyolnak bennünket, ezek magukra akarnak hagyatkozni gondolkodásukban. 2. Ugyan mire is lenne képes a halandó? Miféle ereje van a föld szülöttjének? 3. Írva van ugyanis: „Alak nem volt szemeim előtt, de suttogó hangját hallottam. 4. Mi lehet ez? Egyetlen halandó sem tiszta az Úr előtt? Vagy büntelen maradhat a férfi tetteiben, még a szolgáltaiban sem bízik ő, még az angyalaiban is talál valami kivetnivalót?” (vö.: Jób 4,16-18). 5. „Ha az ég nem tiszta előtte, még kevésbé azok, akik a sárból készült házakat lakják, de még közülünk sem akad ilyen, mert mindannyian ugyanabból a sárból valók vagyunk. Elpusztíthatja azokat, mint egy molylepkét, reggeltől estére már nem lesznek, mert nem tudnak magukon segíteni. 6. Mindnyájan elvesznek, mivel nem volt meg bennük a bölcsesség” (vö.: Jób 4,21). 7. „Emeld fel hangodat, ki ad néked feleletet, vagy melyik szent angyalt szemléled? Mert az esztelent megöli a harag, a tévelygőt pedig a lázadás juttatja pusztulásba. 8. Én ugyan láttam, hogy az esztelen gyökeret eresztett, de váratlanul semmisült meg annak lakása. 9. Fiai messze estek az üdvösségtől, a legkisebbek a kapunál is elnyomják őket, és nem lesz, aki kiragadja; mert minden, ami nekik készítettett, az igazaknak adatik át, ők pedig nem fognak megszabadulni a rosszból” (vö.: Jób 5,1-5).

XL. Mindez már a korábbiakban is megmutatkozott számunkra; bepillantottunk az isteni tudás mélységeibe is, ezért hát mindent a maga rendjének megfelelően kell végeznünk, amit csak Uralkodónk meghatározott időkre véghezvinnünk rendelt. 2. Felajánlásaink, és a szent cselekményeinket gondosan végezzük, mert parancsaiban nem hanyag és rendetlen módon hagyta ránk, hanem meghatározott időre és órára. 3. Meghatározott helyen, és meghatározott személyek által akarta ő ezeket végeztetni, legfelsőbb akaratával rendelte el, hogy minden méltó módon, neki tetszően történjen, és szívesen fogadott legyen akaratának.¹¹⁰ 4. Mindazok boldogok és tetszésére vannak, akik az uralkodó törvényeit követik, nem fognak eltévelyedni. 5. Adottak voltak ugyanis a főpaprak a maga szent cselekményei, ugyanúgy a papoknak is megvannak a nekik rendelt feladataik, a leviták számára az előírt szolgálataik, és a néphez tartozó embert is kötik a nép számára előírt rendelkezések.¹¹¹

XLI. Közülünk mindenki a maga rendjében, jó lelkiismerettel adjon hálát az Istennek, megszentelődésében, senki se lépje át a szent cselekmények számára előírt szabályát. 2. Mert nem mindenütt lehetett felajánlani, testvéreim, a fogadalmi áldozatot, a könyörgést, a bűnökért bemutatott, a tisztulás áldozatát, csupán csak Jeruzsálemben, és ott sem minden helyen lehetett felajánlani, hanem csak a templom előtti áldozati oltáron, azután hogy a főpap és a fentebb említett istentiszteleti szolgálak előzőleg gondosan megvizsgálták a felajánlásra kerülő adományt. 3. Akik pedig akaratával egybehangzó dolgokon kívül bármit is tettek, halállal bűnhődtek. 4. Láthatjátok tehát, testvéreim, hogy a tudásban minél nagyobb megtiszteltetés jutott ki minékünk, annál nagyobb a ránk leselkedő veszély is.

XLII. Az apostolokat Jézus Krisztus rendelte számunkra, hogy hirdessék az evangéliumot, Jézus Krisztust pedig az Isten küldte el.¹¹² 2. Krisztus az Istentől, az apostolok Jézus Krisztustól, de mindkettő annak rendje szerint az Isten akaratából volt.¹¹³ 3. Átvették a parancsolatokat, és Urunk Jézus Krisztus feltámadása által megbizonyosodva, és Isten

¹⁰⁹ vö. Jusztinosz 1 Apológia LXI,10 (Óker. írók 8,113. old.), hasonló fogalmakkal írja le a keresztelést. A „sír és sötétség” a Zsolt 138,15-re emlékeztet.

¹¹⁰ XL,1-3. Visszatér a „rend” gondolata, de nem katonai, hanem liturgikus modell szerint. A minta a jeruzsálemi templomi liturgia.

¹¹¹ „a néphez tartozó” (laikosz anthróposz), itt fordul elő először keresztény írásban a „laikosz” szó.

¹¹² XLII,1-5. Sokat idézett fejezet, a hierarchia megalapozása szempontjából fontos.

¹¹³ Az apostoli küldetés és a hierarchia megalapozásánál is a „tagma” (rend) gondolata alapvető!

igéjében megerősödve, a Szentlélek teljes birtoklásával elmentek, hogy hirdessék az evangéliumot, az Isten országát, mely el fog érkezni. 4. Miután a különböző vidékeken és városokban hirdették az ígét, előljárókat állítottak mindenütt, kiket próbára tettek a Lélekben, a püspököket és a diákonusokat, azok számára, akik hinni fognak.¹¹⁴ 5. És ez nem volt újdonság, mert a régi időkben is írtak már a püspökökről és a diákonusokról. Az Írás ugyanis ilyenképpen beszél róluk: „Püspököket állítok nekik az igazságosságban, diákonusokat pedig a hitben” (vö.: Iz 60,17).¹¹⁵

XLIII. Ugyan mi a csodálatos abban, hogy akik hittek Jézus Krisztusban, Isten tettének megfelelően rendelték az előbbieken megemlített férfiakat, mert ilyenképpen jegyezte le a szent könyvekben a boldog emlékü, és „egész házában egyedül hűséges szolgálta” (vö.: Szám 12,7) Mózes, de mindezekben követői voltak a többi próféták. Ők mindannyian együttvéve arról tesznek tanúságot, amit Ő a törvény rendelkezéseiben összefoglalt. 2. Mózes ugyanis mikoron lázadás tört ki a papság tiszte miatt, – és zendülés támadt a törzsek között, hogy közülük melyiket is ékesítse ez a dicsőséges név, úgy rendelkezett, hogy a tizenkét törzsi előljáró hozzon magával egy-egy vesszőt, melyre írja fel törzsének nevét; akkor fogta ezeket, összekötötte, és a törzsi előljárók pecsétgyűrűjével lepecsételte azt, majd a tanúságtétel sátrában az Isten asztalára tette le. 3. Bezárta a sátrat, lepecsételte a zárat, hasonlóan az ajtókat is, 4. és így szólott hozzájuk: Férfiak, testvéreim, amelyik törzsnek ága kizöldell, azt választja magának az Isten, hogy papságává legyen, és a szent szolgálatokat végezze. 5. Kora reggel egybehívta egész Izraelt, mintegy hatszázezer férfit; akkora törzsi előljáróknak megmutatta a pecsétet, kinyitotta a tanúságtétel sátrát, és előhozta az ágakat. Áron ágát nemcsak hajtást eresztve találta, hanem még termést is hozott. 6. Mit gondoltok, szerettem, Mózes talán nem tudta előre, hogy ez fog majd történni? Nagyon jól tudta ő, de hogy zendülés ne támadjon Izraelben, ilyenképpen cselekedett, hogy az igaz és egyetlen Isten neve megdicsőüljön, akinek dicsőség örökkön örökké. Ámen.

XLIV. A mi apostolaink is éppen ilyen jól tudták Urunktól, Jézus Krisztustól, hogy irigykedés támad a püspökség neve miatt.¹¹⁶ 2. Mivel mindezeket tökéletesen tudták előre, beiktatták az előbb említetteket, a továbbiakra pedig azt a rendelkezést adták, hogy mikoron majd ők is elszenderülnek, adják tovább más, kipróbált férfiaknak szent szolgálatukat. 3. Így az általuk felállított, és ezt követően más kiváló férfiak is, az egész egyházzal való egyetértésben jutottak hivatalukba, alázatosságban, feddhetetlenül végezték szent szolgálatukat Krisztus nyájának javára, szerénységben és nagylelkűen. Hosszú időn át sokak tanúskodtak ezek mellett, azért is mi úgy véljük, nem lenne igazságos az, ha kivetnénk őket szent szolgálatukból. 4. Nem kis mértékben vétkoznánk, ha azokat, akik feddhetetlenül és illendő módon ajánlják fel adományainkat, kivetnénk a püspökségből. 5. Boldogok az előttünk járt presbiterek, gyümölcsöző és tökéletes megnyugvásban lett részük, nem kell már attól tartaniuk, hogy valaki is kimozdíthatná őket a nekik készített helyről. 6. Nekünk pedig azt kellett meglátnunk, hogy ti néhányat, akik példaadóan éltek közöttetek, a kifogástalanul végzett, tiszteletet érdemlő szent szolgálatukból elmozdítottatok.

XLV. Veszekedők vagytok, testvéreim, és lázadók, olyan dolgokban, amelyek közelebb visznek titeket az üdvösséghez. 2. Beletekintettetek-e a szent iratokba, az igazakba, melyek a Szentlélektől valók? 3. Bizonyára nem kerülte el a figyelmeteket, hogy semmiféle igaztalan, semmiféle mellébeszélés nem íratott meg azokban. Azt sem találjátok meg bennük, hogy az igazakat kivetik a tiszteletben álló férfiak közül. 4. Az igazak szenvednek ugyan üldözéseket, de csak azoktól, akik elvetik maguktól a törvényt; börtönbe kerülnek, de csak az

¹¹⁴ vö. Tit 1,5 kk; ApCsel 6,3; 14,23; 2Tim 2,2; 1Tim 3,10 és 1,16.

¹¹⁵ A Septuagintában ez áll: „És én vezéreket adok neked békességben és előljárókat az igazságosságban”. Kelemen saját szempontjai szerint formálja a szöveget.

¹¹⁶ vö. 1Tim 3,1.

alávalók miatt; megkövezik őket, de csak a szentségtörők végett; megölik őket, de csak azok miatt, akiket elragadott a mocskos és igaztalan lázongás; 5. ők pedig mindezeket dicsőséggel viselték el. 6. Mit mondhatnánk tinéktek, testvéreim, Dánielt talán az istenfélők dobták az oroszlánok vermébe? 7. Ananiást, Azariást, Miszaélt talán azok vetették tüzes kemencébe, akik a Magasságbelinek a nagyszerű és dicsőséges tiszteletet megadták? Semmiképpen sincs ez így! Hát akkor kik követték el mindezeket? Az elvetemült, és minden gonosszággal telt embereket odáig sodorta a gyűlölet, hogy azokat, akik tisztességnek megfelelően, feddhetetlen szándékkal szolgáltak az Istennek, kínzásoknak vetették alá, nem tudván, hogy a Magasságbeli eleve harcol érettük, és túlradó segítséget ad mindazoknak, akik tiszta lelkiismerettel szolgálnak az ő legszentebb Nevének, akinek dicsőség mindörökkön örökké. Ámen.¹¹⁷ 8. Akik pedig bizalommal vetették alá magukat neki, dicsőséget és megtiszteltetést kapnak örökrészül, felmagasztalja őket az Isten, nevüket felírja emlékezetébe örökkön örökre. Ámen.

XLVI. Az ilyen példaképekhez kell minékünk is igazodnunk, testvéreim! 2. Írva van ugyanis: „Csatlakozzatok a szentekhez, mert akik hozzájuk kapcsolódnak, szentekké lesznek” (vö.: Herm. Past. Vis. III. 6,3).¹¹⁸ 3. Egy másik helyen pedig ezt mondja: „Az ártatlan ember mellett ártatlanná leszel, a választott mellett választottá, a ravasz ember mellett ravasszá!” (vö.: Clem. Alex. Strm. 8,52,3).¹¹⁹ 4. Az ártatlanokhoz és az igazakhoz társuljunk, mert ők az Isten választottjai. 5. Miért van közöttetek irigykedés és harag, megosztottság és szakadás, meg a háborúskodás?! 6. Nemde egy Istenünk van, egy a Krisztusunk, egy a reánk áradó kegyelem Lelke, és egy a mi hivatásunk Krisztusban? 7. Miért tépjük, és miért szaggatjuk szét Krisztusnak tagjait, miért kelünk fel saját testünk ellen, és az esztelenségben odáig jutunk, megfélekedzünk még arról is, hogy egymásnak tagjai vagyunk? Emlékezzetek csak Urunknak, Jézus Krisztusnak szavaira! 8. Ő ugyanis ezeket mondotta: „Jaj annak az embernek, jobb lett volna neki meg sem születni, ha egyet is választottjaim közül megbotránkozott; jobb lett volna, ha malomkövet akasztott volna nyakába és a tengerbe vetették volna, mintsem hogy egy választottamat is megtévessze.” (vö.: Mt 26,24). 9. Szakadásotok sokakat eltántorított, sokakat elbátortalanított, sokakat bizonytalanságba sodort, de mindannyiokat a szomorkodásba, és megmaradt közöttetek a felfordulás.

XLVII. Vegyétek csak kezetekbe a boldog Pál apostol levelét! 2. Mit írt ő tinéktek evangéliuma elején? 3. Nyilván a lélek indítására küldte hozzátok írását magával, Péterrel és Apollónnal kapcsolatban, mivel már akkor is szakadás támadt közöttetek. 4. De az akkori pártoskodás kisebb bünt hozott magával néktek, mert a legkiválóbb tanúságnak örvendő apostolok, és az általuk kipróbált férfiak miatt támadt a pártoskodás közöttetek; 5. de mostan – gondoljátok csak végig –, kik forgattak fel benneteket, és kik rontották le a mindenütt híresztelt testvéri szeretetetek szentségét? 6. Gyalázatos, szeretteim, igen gyalázatos dolog ez, és méltatlan Krisztusban való életetekhez az, amit mi hallottunk, hogy a korintusiak erőteljes, és a kezdeti időkből való egyháza, egy vagy két egyén miatt fellázadt a presbiterek ellen! 7. Ennek híre már nemcsak mihozzánk jutott el, hanem azokhoz is, akik nem miközülünk valók¹²⁰, úgy hogy esztelenségetek miatt az Úr nevét káromolják, de ezzel saját magatokra is nagy veszedelmet zúdítottok.

XLVIII. Ezért mielőbb vessünk véget ennek, és boruljunk le Uralkodónk elé, sírások közepette könyörögjünk hozzá, hogy legyen irgalmas hozzánk, engesztelődjön meg irántunk, a testvéri szeretet szentségére, a mi tiszta életmódunkba állítson vissza bennünket. 2. Ez az igazságosságnak kapuja, mely az életre nyílik, ahogyan megíratott: „Nyissátok meg előttem

¹¹⁷ XLV, 6-7. vö 6,15-18 és 3,19 kk.

¹¹⁸ A forrás tulajdonképpen ismeretlen. A megadott hely a Pásztorból csak valamelyes hasonlóságot jelent.

¹¹⁹ vö. Zsolt 17,26 kk.

¹²⁰ Azaz: a zsidókhöz és pogányokhoz.

az igazságosság kapuit, belépve rajtuk megvallom az Urat. 3. Ez az Úrnak kapuja, az igazak mennek be rajta” (vö.: Zsolt 117, 19.20). 4. Sok kapu áll nyitva, de az igazságosságé Krisztusban van. Boldogok mindazok, akik őrajta keresztül mennek be, akik útjukat szentségben és igazságban járják végig, mindent háborítás nélkül bevégeznek. 5. Legyen bár valaki hívő, legyen bár valakinek képessége a tudás elmondására, legyen bár valaki bölcs az igék megítélésében, legyen bár valaki tiszta cselekedeteiben¹²¹, 6. annál alázatosabb lelkületűnek kell lennie, mennél nagyobb ő; és azt keresse, ami mindenkinek egyaránt hasznos, és ne csak azt, ami egyedül neki magának.¹²²

XLIX. Akinek birtokában van a Krisztusban való szeretet, tegye meg mindazt, amit Krisztus rendelt el!¹²³ 2. Ki tudná elmondani Isten szeretetének kötelékét? 3. Szépségének nagyszerűségét ugyan ki bírná elbeszélni? 4. Fönséges, elmondhatatlan az, hogy a szeretet hová emel fel bennünket. 5. A szeretet minket az Istenhez kapcsol,

a szeretet elfedi bűneink sokaságát,
 a szeretet mindent elvisel, mindenben türelmes,
 a szeretetben nincsen semmiféle szégyenletes, semmiféle nagyozolás,
 a szeretetből nem fakadhat szakadás, nem lázad,
 a szeretet mindent egyetértésben tesz,

szeretben teljesedett Isten minden választottjának élete, a szeretet nélkül senki sem lehet Istennek tetszésére. 6. Uralkodónk a szeretetben fogadott bennünket magához, szeretetében, mellyel irántunk viseltetett, a mi Urunk Jézus Krisztus saját vérét adta oda érettünk Isten akaratából; a testét a mi testünkért adta, a lelkét pedig a mi lelkünkért.

L. Láthatjátok tehát, szerettem, hogy milyen nagy és milyen csodálatos a szeretet, tökéletességének elmondására nincsen megfelelő szó. 2. Ki lehetne képes arra, hogy benne éljen, ha nem azok, akiket erre méltatott az Isten? Könyörögjünk tehát, és kérjük az ő irgalmától, hogy szeretetben legyünk messze mindenféle emberi ferdeségtől, feddhetetlenekként. 3. Minden egyes nemzedék, Ádámtól napjainkig mind letűnt, de azoknak, akik a szeretetben végezték be életüket, Isten kegyelméből ott a helyük az istenfélők között, ők mindannyian láthatóvá lesznek Krisztus országának látogatásában. 4. Írva van ugyanis: „Vonuljatok vissza kamráitokba egy rövidke időre, amíg hangom és felindultságom elmúlik; és megemlékezem majd a jóság napjairól, és feltámasztalak benneteket sírjaitokból” (vö.: Iz 26,20). 5. Boldogok vagyunk szerettem, ha az Úr rendelkezéseit megtesszük a szeretet egyetértésében, így a szeretet által bűneinkre bocsánatot nyerünk. 6. Írva van ugyanis: „Boldogok, akiknek törvényszegéseit elengedik, boldog az a férfi, akinek bűneit nem veszi számba az Úr, akinek nincsen hamisság szájában” (vö.: Zsolt 31,1-2). 7. Ez a boldogság azok számára van meg, akiket Urunk Jézus Krisztus által kiválasztott az Isten, akinek dicsőség örökkön örökké. Ámen.

LI. Bármennyit is vétettünk, vagy az ellenség miatt bármi rosszat is tettünk, mindezek miatt kérjük bocsánatát magunknak; azok pedig, akik a lázongás és a megosztottság vezérei voltak, jobb lenne, ha tekintettel lennének a közös reménységre. 2. Akik istenfélelemben és szeretetben élik le életüket, inkább maguknak akarnak bántalmazásokat, mintsem embertársaiknak; inkább maguk viselik el a rágalmakat, mintsem a nekik helyesen és az igazságnak megfelelően átadott egyetértést illetnék azzal. 3. Jobb, ha az ember megvallja vétkeit, minthogy a szívét megkeményítse, ahogyan Mózes, az Isten szolgája ellen is megkeményítették szívüket azok, akik fellázadtak ellene; tüntetésük nyilvánvaló példa

¹²¹ vö. 1Kor 12,8 kk.

¹²² vö. 1Kor 10,24 és 33,13,5; 14,26.

¹²³ Az egész fejezetet az 1 Kor 13 ihlette.

előttünk. 4. Elevenen mentek le ezek a Hádészba, és ott a halál terelgeti őket.¹²⁴ 5. A fáraó és annak hadserege, meg Egyiptom kormányzói, a harci-szekerek és a rajtuk levők nem más okból merültek bele a Vörös tengerbe, és veszték oda, mert megkeményítették értetlen szívüket azután, hogy Istennek szolgálja, Mózes, jeleket és csodákat művelt Egyiptomban.

LII. A mi Uralkodónk, testvéreim, nincs semmire se rászorulva, senkinek semmijét nem kívánja, kivéve azt, hogy őt megvalljuk. 2. A kiválasztott Dávid ugyanis ezt mondja: „Megvallom az Urat, és az inkább kedvére van, mint a fiatal bika, mely szarvait és körmeit mereszti éppen, tudják meg ezt a szegények és örvendezzenek” (vö.: Zsolt 68,31-33); 3. egy más helyen pedig ezeket mondja: „A dicséret áldozatát áldozd az Istennek, add meg a Magasságbelinek fogadalmi ajándékaidat. Akkor szólíts engem, szorongattatásaid napjában, és kiragadlak tégedet, és dicsőíteni fogsz engem” (vö.: Zsolt 49,14.15). 4. „Istennek ugyanis a megtört lélek az áldozat” (vö.: Zsolt 50,19).

LIII. Ismeritek ti, szeretteim, nagyon is jól ismeritek a szent iratokat; nézzetek csak bele az Isten mondásaiba. Emlékeztetésképpen a következőt írjuk le most nektek. 2. Mózes pedig felment a hegyre, negyven nap és negyven éjszakán keresztül böjtöt tartott, megalázta magát, és így szólott hozzá az Isten: „Sietve menj le innét, mert megszegte a törvényt a te néped, melyet kivezettél Egyiptom földjéről, hamar letértek arról az útról, amelyet előírtam neked. Öntött borjút csináltak maguknak” (vö.: Kiv 32,9-10). 3. És akkor így szólott hozzá az Úr: „Egyszer már mondtam néked, de ismételten mondom: Láttam ezt a népet, íme keménynyakú ez, engeddd, hogy véget vessek nekik, még a nevüket is kitoröljem az égboltozat alól; és tégedet teszlek nagy néppé, sokkalta nagyobbá, mint ezt” (vö.: MTörv 9,12-14). 4. Mózes erre így szólott: „Semmiképpen ne tedd meg ezt Uram, engeddd el a nép bűneit, inkább engemet töröljél ki az élők könyvéből” (vö.: Kiv 32,32). 5. Ó, hatalmas szeretet, ó, felülmúlhatatlan tökéletesség! A szolga nyíltan beszél urához, a sokaság számára a megbocsájtást kéri, vagy pedig azt, hogy ő is velük együtt pusztulhasson.

LIV. Ki közöttetek a nemeslelkületű, ki közöttetek az irgalmas, kibem teljes a szeretet? 2. Az ilyen ember így beszél: – ha miattam van a lázadás, az irigykedés, és a szakadás, akkor odább állok, elmegyek oda, ahova csak akarjátok, és megteszem azt, amit a többség parancsol, csak hogy Krisztus nyája békeességben éljen a nekik állított presbiterekkel.¹²⁵ 3. Aki ilyenképpen cselekszik, az igen nagy dicsőséget szerez magának Krisztusban, és minden helyen befogadják őt, mert az Úré a föld és annak teljessége (vö.: Zsolt 23,1). 4. Ilyenképpen éltek azok, akik az Isten szerinti, soha meg nem bánt életformát követték, és fogják követni.

LV. Példaképeket a pogányok között is jól ismerünk; sok király és kormányzó vészek idején, jóslatok figyelmeztetése folytán a halálra adta magát, csak hogy polgártársait megmentse a saját vére árán; sokan hagyták el szülővárosukat, mintsem ott lázadás törjön ki.¹²⁶ 2. De közöttünk is elég sokat ismerünk, akik börtönre juttatták magukat, hogy ezáltal másokat szabadítsanak ki, sokan adták el magukat rabszolgaságba, hogy az értük kapott vagyonnal másokat táplálékhoz juttassanak. 3. Számptalan asszony Isten kegyelmében megerősödve, sok férfias tettet vitt véghez.¹²⁷ 4. A boldogemlékű Judith, a város ostroma idején a presbiterek megkérdezésével elhagyta azt, és az idegen törzsek táborába ment. 5. Veszélynek tette ki magát, hazája és népe iránti szeretetből kiment az ostromgyűrűbe; így

¹²⁴ vö. Szám 16,30-33; Zsolt 48,15.

¹²⁵ Kelemen a békebontók elvándorlását vagy önkéntes száműzetését ajánlja. Ebben is antik, főleg sztoikus példákra támaszkodhatott (vö. Seneca Ep 8 és 10, Epictetos, Diss., I,4,23). A kozmopolita felfogás már sokat enyhített a száműzetés keserűségén, nem számított oly súlyos büntetésnek. Az elvándorlók más keresztény közösségekben otthonra találnak.

¹²⁶ Ilyenek voltak Eretheusz athéni király leányai, Kodron athéni király, Kreón thébai király fia, Menoikeusz, P. Decius Mus. Vö. Cicero Tusc. Disp. I,116,89. Kivándoroltak: Szolón, Lükurgosz, P. Scipio Africanus Major.

¹²⁷ Feltehetően a római keresztények között előfordult esetekre gondol.

ennek az asszonynak a kezébe adatott Holofernész. 6. Nem kisebb mértékben volt tökéletes a hitben Eszter, aki a veszélyek közé vetette magát, hogy Izrael tizenkét törzse a közelgő pusztulástól megmeneküljön. Böjtöléssel és alázatosságban kérlelte a mindeneket látó Uralkodót, az aiónok Istenét, aki látván lelkének alázatát, megszabadította a népet, és kegyelme folytán messze űzte a veszedelmet.

LVI. Mi pedig imádkozzunk mindazokért, akik bármiféle bűnben élnek, hogy az Isten adja meg nekik a jobb belátást, az alázatos lelkületet, és így ne előttünk, hanem az Isten akarata előtt hajoljanak meg, akkor majd számunkra is tökéletes gyümölcsöző lesz az Istennél és a szenteknél az irgalmas megemlékezés.¹²⁸ 2. Vegyük csak magunkra azt a fenyítéket szeretteim, amely ellen úgy sem tiltakozhat senki! Az a figyelmeztetés, amit mi megteszünk egymás iránt, jó és szerfelett hasznos is, mert az Isten akaratához kapcsol bennünket. 3. A szent ige ugyanis ilyenképpen szól: „Megfenyítvén megfenyített engem az Úr, ám a halálnak mégsem adott át engemet” (vö.: Zsolt 117,18). 4. Akit szeret az Úr, azt meg is fenyíti, megostoroz minden fiát, akit magához fogad (vö.: Péld 3,12). 5. „Megfenyített engemet” – mondja -, „aki igaz az irgalmasságban, és megfeddett engem. Ne a bűnösök olaja legyen kenet a fejemen!” (vö.: Zsolt 140,5). 6. Majd másutt ezeket mondja: „Boldog az az ember, akit megfedd az Úr, a Mindenható intelmei nem lebecsülendők, fájdalmat okoz 6., de helyreállít. 7. Ha szétzúz is, meggyógyít keze. 8. Hatszor is kiragad a szükségek közül, s hetedszerre sem hagy ott a rosszban. 9. Éhségben is megment a halálból téged, a harcban kiragad a kard éle elől; 10. a nyelv ostorcsapásaitól elrejt tégedet, a közeledő bajtól nem kell félned. 11. Az igaztalant és a törvény elvetőit kinevetheted, a mezei vadaktól nem kell rettegned; 12. mert a mezei vadak megbékélnek veled. 13. Akkor majd megtudod, hogy házad békességben fog élni, sátrad lakhelyén nem vétkeznek. 14. Megtudod majd, hogy magvad sok léssen, gyermekeid olyanokká lesznek, mint a mezőség fűszálai. 15. Sírodba úgy térsz meg, mint a megérett gabona, melynek eljött az aratás ideje; vagy minta gabonakéve a begyűjtés idején” (vö.: Jób 5,17-26). 16. Láthatjátok, szeretteim, milyen nagy támogatást élveznek azok, akiket megfenyít az Úr. Jóságos atya ő, aki irgalmassága folytán fenyít meg bennünket méltó fenyítésével.

LVII. Ti pedig, akik a lázadás alapjait megvetettétek, rendeljétek alá magatokat a presbitereknek, fogadjátok el a fenyítést megtéréstek érdekében, hajtsátok meg szívetek térdeit! 2. Tanuljátok meg engedelmeskedni, vessétek el magatoktól nyelvetek fennhéjázó és gőgös hengegését, mert jobb az tinéktek, ha Krisztus nyájában kicsiknek és jó hírben állóknak találtatok, minthogy látszatra tündöklésben, de kivetnek benneteket annak reménységéből. 3. Így beszél erről a minden erényt magában foglaló bölcsesség: „Íme kiöntöm elétek leheletem beszédét, megtanítalak benneteket ígéimre. 4. Szólitottalak ugyan benneteket, de nem hallgattatok reám, kinyilvánítottam ígéimet, de nem fogadtátok meg, semmibe vettétek tanácsaimat, feddéseimmal mit sem törődtek; mindezek miatt kinevetem pusztulásotokat, ujjongok, ha hatalmába kerít benneteket a rettegés, de még ennél is jobban, ha rátok tör a remegés, a romlás, mely hirtelen jön, mint a szélvihar érkezése, vagy ahogyan a szorongatás, és a hosszan tartó ostromzár szakad rátok. 5. Amikor majd mégis szólítani fogtok, nem hallgatok rátok, amikor majd kerestek, nem fogok válaszolni tinéktek. Gyűlölték ők a bölcsességet, az Úr félelmét lebecsülték, nem fogadták meg tanácsomat, kigúnyolták korholásaimat. 6. Ezért övéké lesz útjuknak gyümölcse is, és betelnek majd istentelenséggel. 7. Mert a kicsikkel igaztalanul elbántak, megölik őket, elrendeli ezért az istentelenek kipusztítását; de mindaz, aki reám hallgat, reménységben verheti le sátrát, félelem nélkül nyugodhat, távol minden gonosztól” (vö.: Péld 1,23-33).

¹²⁸ Kiknek a közbenjáró imájára gondol Kelemen? Gondolhat az elhunyt szentekére vagy az angyalokéra (Zak 14,5 a LXX szerint!; 1Tessz 3,13; 1Tim 5,21; Hénoch 9,3 15,2; Tób 12,15).

LVIII. Engedelmeskedjünk tehát az ő szent és mindenek fölött dicsőséges nevének, de meneküljünk fenyegetései elől, amiket bölcsessége által fentebb mondott az engedetleneknek, hogy mint neki engedelmesek lakjunk felségének tiszteletet érdemlő nevében. 2. Fogadjátok meg tanácsunkat, és nem fogjátok megbánni! Mert él az Isten, ahogyan él Jézus Krisztus, a Szentlélek, a választottak hite és reménysége¹²⁹, úgy mindaz, aki alázatos lelkületben türelemmel és szerénységben teljesíti az Istentől kapott ítéleteket és rendelkezéseket, az ilyeneket a Jézus Krisztus által megváltottak számára állítják és sorolják, aki által neki legyen a dicsőség örökkön örökké. Ámen.

LIX. Ha pedig valaki nem fogadná el azt, amit ő mondott általunk, tudja meg, nem kis veszélynek teszi ki magát! 2. Mi ugyan ártatlanok leszünk ettől a bűntől, szünet nélkül végezzük imáinkban a könyörgéseket és esdekléseket¹³⁰, hogy választottaink meghatározott számát az egész világban épségben megőrizze ő, a mindenség alkotója, szeretett szolgája, Jézus Krisztus, a mi Urunk által,¹³¹

általá hívott ki bennünket a sötétségből a világosságra,
a tudatlanságból dicsőséges nevének ismeretére,
3. hogy reménykedjünk nevedben,
amely minden teremtésnek forrása,
szívünk szemeit megnyitván megismerjünk tégedet,
a magasságbeliek között egyetlen Magasságbelit,
a szentekben nyugvó Szentet,
aki megalázod a dölyfösök gőgjét,
aki meghíúsítod a pogányok terveit,
aki nagyra teszed az alázatost,
de a felfuvalkodottat megalázod,
aki gazdaggá teszel és megszegyenyítesz,
aki pusztítasz és életet fakasztasz,
aki a szellemeknek egyedüli jótevője
és minden testnek Istene vagy,
aki betekintesz a mélységekbe,
aki megvizsgálod az emberek tetteit,
aki segíted a veszélyekben hányódót,
aki a kétségbeesettnek üdvössége vagy,
aki az összes szellem teremtője és gondviselője vagy,
aki megsokasítod a föld népeit,
aki minden közül kiválasztod azokat,
kik téged szeretnek szeretett szolgád Jézus Krisztus által,
általá neveltél bennünket, szerettéll és megtiszteltél.
4. Kérünk téged, Uralkodónk,
legyél hát segítőnk és oltalmazónk;
a közülünk a szorongattatásban levőket szabadítsd meg,
a megalázotthoz legyél könyörületes,
az elesettet emeld fel,
az ínségesekre tekints le,
gyógyítsd meg a betegeket,

¹²⁹ „mint él az Isten” ... ószövetségi esküforma (vö. 1Sám 14,39; Rut 3,13), amelyet trinitariussá alakít Római Kelemen. Az első doxológia, amelyben a „di hu”, „aki által” feltűnik.

¹³⁰ LIX,1 (-LX,3-ig) ima-szövegeket fűz a levélbe Kelemen. Ezeket feltehetően a római liturgiából vette.

¹³¹ Vö. Didakhé IX,2 és X,2.

a népedből eltévelyedetteket térítsd vissza,
 az éhezőket tápláld,
 foglyainkat szabadítsd ki,
 az erőtlenekeket támogasd,
 a kislelkűeket vigasztald,
 hadd tudja meg minden nemzet,
 hogy egyedül te vagy az Isten, és Jézus Krisztus a te szolgád,
 mi pedig a te néped és legelőd nyája vagyunk (vö.: Zsolt 94,7).
 LX. Te a világnak örök rendjét
 a teremtményeid által hoztad nyilvánosságra,
 te teremtetted, Uram, a földkerekséget,
 ki hűséges vagy minden nemzedéken át,
 igazságos az ítéleteidben,
 csodálatos erődben,
 nagy szépségedben,
 bölcs mindabban, amit létrehoztál,
 értelmes azzal, ahogyan ezeket megszilárdítottad,
 jóságos mindazokban, ami látható,
 hűséges azokhoz, akik követnek;
 irgalmas és könyörületes,
 bocsásd meg törvényszegéseinket,
 igazságtalanságainkat, botlásainkat és vétkeinket,
 2. ne említsd fel szolgálóidnak és szolgálóidnak bűnét,
 hanem tegyél tisztává minket igazságod tisztításával,
 irányítsd lépteinket az igazságosságban
 és abban, ami méltányos, hogy szívünk alázatosságában járjunk,
 azt tegyük ami szép,
 ami előtted tetszésre talál
 és vezetőink előtt.

3. Igen, Uralkodónk, mutasd meg arcodat felettünk, hogy békességben a jót tegyük, hatalmas kezed oltalmazzon bennünket, fölséges karoddal szabadíts meg minden bűntől, ments meg bennünket mindazoktól, akik igazságtalanul gyűlölnék bennünket! 4. Adj békességet, egyetértést nekünk, és mindenkinek, akik ezt a földet lakják, ahogyan megadtad atyáinknak, a kik hitben és igazságban méltó módon hívtak segítségül téged, így add meg nekünk, kik engedelmeskedünk a te mindenható és dicsőséges Nevednek, de éppúgy földi elöljáróinknak és kormányzóinknak is!

LXI. A királyság hatalmát te adtad nekik, Uralkodónk, nagyszerű és elmondhatatlan erő által, azért, hogy a dicsőséget és méltóságot megismervén, melyet nekik ajándékoztál, engedelmeskedjünk nekik is, és így semmiképp se ellenkezzünk akaratoddal; adjál nekik, Uram, egészséget, békességet, egyetértést, boldogulást, hogy a kormányzás munkáját, amit te adtál nekik, háborgatás nélkül végezhessek!¹³² 2. Te pedig Urunk, időknék mennyei királya, ki az emberek fiainak hatalmat és méltóságot adsz a földiek feletti uralkodásban, Te, Uram, igazgasd szándékainkat arra, ami színed előtt szép, és tetszésre talál, hogy békességben és egyszerűségben, istenfélő módon használják a tőled kapott hatalmat, és így tenálad irgalomra leljenek! 3. Mindezeket egyedül te teheted meg mivelünk, mi tégedet vallunk meg, lelkünk

¹³² Már a zsidók is imádkoztak a római hatóságokért. Az Újszövetségben is megvannak ennek nyomai, vö. Róm 13,1; 1Tim 2,1; Tit 3,1; 1Pét 2,13-17. Juszminosz, 1 Apológia XVII,3 (Óker. írók 8,78. old.); Tertullianus Védőbeszéd XXX,1; Scapulához 3 (Óker. írók 12,118. és 359. old.).

főpapja és pártfogója, Jézus Krisztus által¹³³, és általa tiéd a dicsőség és a magasztalás most és nemzedékről nemzedékre, és örökkön örökké. Ámen.

LXII. Azon dolgokról, melyek Istennel kapcsolatos szokásainkra vonatkoznak, amelyek mindazok számára hasznosak, kik istenfélően és az igazságnak megfelelőképpen erényekben bővelkedő életet akarnak élni, úgy gondolom, mindezekről eleget elmondottunk néktek, férfiak, testvéreim! 2. Érintettük a hit, a megtérés, az egyszerűségben való szeretet, az önmegtartóztatás, a mértékletesség és a türelem egyes területeit, mindezek után figyelmeztetnünk kell titeket, hogy igazságban és igazságosságban, meg türelemben illő módon az Isten tetszésére legyetek, elfeledvén a kapott sérelmeket, békében, szeretetben és állandó türelmességben éljete, miként az előbbieken már említett atyáink is alázatos lelkiülettel fordultak Atyánkhöz, az Istenhez és Teremtőnkhez, valamint minden egyes emberhez. 3. Ezeket annál is szívesebben említjük fel tinéktek, mivel nagyon jól tudjuk, hogy hitünkben élő, kiváló férfiaknak írjuk, akik az Istennek nevelésre irányuló igéire tekintettel vannak.

LXIII. Méltányos lenne, hogy ilyen sok, és ennyi nagyszerű példaképet követve, mi is meghajtsuk nyakunkat, és az engedelmisség nekünk rendelte helyén meghajoljunk azok előtt, akikre lelkiünk vezetését bízták, hogy így végre megnyugvásra találjunk az ostoba lázongásokból, és mindenféle gyalázkodás nélkül igazságban haladjunk az elénk állított cél felé. 2. Örömet, igaz örvendezést ajándékoztok nekünk azzal, ha engedelmesek lesztek azok iránt, akikről a Szentlélek által írtunk most nektek; és ha tövestül kiirtjátok féltékeny haragotokat a kérés értelmében, amit a békesség és az egyetértés végett ezen levelünkben vázoltunk. 3. Néhány megfontolt és hitben hűséges férfit küldünk hozzátok, akik ifjúságuktól fogva idős korukig feddhetetlenül éltek itt közöttünk, ők tesznek tanúbizonyságot köztetek és közöttünk. 4. Mindezeket azért tesszük, hogy megtudjátok, minden gondunk arra irányult, és irányul, hogy rövid időn belül megbéküljete.

LXIV. Ezen túlmenően pedig, hogy a gondviselő Isten, a minden szellem uralkodója, és minden testnek ura, aki az Úr Jézus Krisztust kiválasztotta, minket pedig általa tett értékes néppé, adja meg minden léleknek, aki csak az ő szent, és mindenek felett nagy Nevét segítségül hívja, a hitet, a félelmet, a békességet, a megnyugvást, a türelmességet, az önmegtartóztatást, a tisztaságot, a megfontoltságot, hogy Nevének tetszését elnyerjük, főpapunk és pártfogónk, Jézus Krisztus által, általa neki legyen a dicsőség, magasztalás, erő és tisztelet most és mindörökkön örökké. Ámen.

LXV. Elküldjük hozzátok Klaudiosz Ephéboszt, és Valériosz Bitót, velük Fortunatuszt, de rövid időn belül, már békességben és örvendezésben küldjete vissza hozzánk, hogy a várva várt és a nagyon óhajtott megbékülés és egyetértés hírére meghezzák; minél előbb örvendezhessünk annak, hogy helyreállt a rend közöttetek.

2. A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen veletek, de mindenkivel, akiket az Isten – bármerre is lennének –, általa választott ki, őáltala neki legyen a dicsőség, tisztelet, erő és magasztalás, az örökké tartó uralom öröktől fogva, és örökkön örökké. Ámen.

¹³³ vö. Zsid 2,17; 3,1; 4,14; 1Pét 2,25.